

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE
FAKULTA BEZPEČNOSTNĚ PRÁVNÍ
Katedra bezpečnostních studií

**Populismus současných politických
uskupení**

Bakalářská práce

Populism of contemporary political groups
Bachelor thesis

VEDOUCÍ PRÁCE
mjr. Mgr. Ondřej KOLÁŘ

AUTOR PRÁCE
Denis DOLEŽEL

PRAHA
2021

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Praze, dne 15. března 2022

.....

Denis DOLEŽEL

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl upřímně poděkovat panu mjr. Mgr. Ondřeji Kolářovi za vedení mé bakalářské práce a především za jeho ochotu a vstřícnost při poskytování cenných rad.

ANOTACE

Tato bakalářská práce se zabývá vymezením populistických tendencí vybraných politických uskupení ČR, V4 a EU. V první části, teoretické, je popsána definice populismu z různých pohledů a také jeho znaky, prostředky populistické komunikace a také témata, které populisté nejvíce zmiňují, které vycházejí z použité odborné literatury. V druhé části, analytické, jsou pomocí populistických znaků, vymezených v teoretické části, hledány v oficiálních dokumentech a v příspěvcích na sociálních sítích vybraných politických uskupení populistické tendence, a to metodou obsahové analýzy textu. Každé politické uskupení je podle nalezených znaků samostatně vyhodnoceno a poté jsou vyhodnoceny společně a rozdílné znaky daných uskupení v rámci V4.

KLÍČOVÁ SLOVA

populismus * znaky populismu * politická uskupení * prostředky populistické komunikace * typologie populistických uskupení

ANNOTATION

This bachelor thesis deals with the definition of populist tendencies of selected political groups of the Czech Republic, V4 and the EU. The first part, theoretical, defines populism using various perspectives, its features, means of populist communication and also the topics that populists mention the most based on the literature. In the second part, analytical, populist tendencies are sought in official documents and in posts on social networks of selected political groups, with the use of populist features, defined in the theoretical part, using the method of content analysis. Each political group is evaluated separately according to the found features and then common and different features of the given groups are evaluated within the V4.

KEY WORDS

populism * characteristics of populism * political groups * means of populist communication * typology of populist groups

OBSAH

Úvod.....	9
Cíle práce	10
Teoretická část.....	10
1 Teoretický rámec populismu.....	10
1.1 Významné znaky populistických uskupení	12
1.1.1 Antipluralitnost.....	12
1.1.2 Zevšeobecňování.....	13
1.1.3 Morální rozdělení	13
1.1.4 Lídr	13
1.1.5 Antiinstitucionálnost	14
1.2 Prostředky komunikace.....	14
1.2.1 Sociální síť.....	15
1.2.2 Jednoduchá řešení	15
1.2.3 Komunikace strachu	16
1.2.4 Témata populistické komunikace	16
1.3 Identitární a parciální populistické strany	21
1.4 Mainstreamové a neortodoxní populistické strany	22
1.5 Pravicové a levicové populistické strany	23
1.6 Populismus a právní systém	24
1.6.1 Populismus v liberální demokracii	25
1.7 Populismus a demagogie.....	25
1.8 Populismus a extremismus	26
1.9 Populismus a terorismus.....	27
Analytická část	28

2	Metodologie	28
3	Populismus současných politických uskupení v ČR	29
3.1	Svoboda a přímá demokracie	29
3.1.1	Program a stěžejní témata SPD	30
3.1.2	Populistické znaky SPD	30
3.1.3	Vyhodnocení SPD	32
3.2	ANO 2011	33
3.2.1	Program a stěžejní témata ANO 2011	33
3.2.2	Populistické znaky ANO 2011	34
3.2.3	Vyhodnocení ANO 2011	36
3.3	Česká strana sociálně demokratická	37
3.3.1	Program a stěžejní témata ČSSD	37
3.3.2	Populistické znaky ČSSD	38
3.3.3	Vyhodnocení ČSSD	39
3.4	Občanská demokratická strana	39
3.4.1	Program a stěžejní témata ODS	40
3.4.2	Populistické znaky ODS	40
3.4.3	Vyhodnocení ODS	42
3.5	Komunistická strana Čech a Moravy	42
3.5.1	Program a stěžejní témata KSČM	43
3.5.2	Populistické znaky KSČM	44
3.5.3	Vyhodnocení KSČM	45
3.6	Vyhodnocení politických uskupení ČR	46
4	Populismus současných politických uskupení V4	46
4.1	Slovensko – Kotlebovci – Lidová strana Naše Slovensko	47

4.1.1	Program a stěžejní témata LSNS.....	47
4.1.2	Populistické znaky LSNS.....	48
4.1.3	Vyhodnocení LSNS.....	49
4.2	Maďarsko – Fidesz – Maďarská občanská unie	50
4.2.1	Program a stěžejní témata Fidesz.....	50
4.2.2	Populistické znaky Fidesz.....	51
4.2.3	Vyhodnocení Fidesz	53
4.3	Polsko – Právo a spravedlnost	54
4.3.1	Program a stěžejní témata PiS.....	54
4.3.2	Populistické znaky PiS.....	55
4.3.3	Vyhodnocení PiS.....	56
4.4	Vyhodnocení politických uskupení V4	57
5	Komparace politických uskupení v rámci V4	57
6	Populismus současných politických uskupení EU.....	60
6.1	Francie – Rassemblement national	60
6.1.1	Program a stěžejní témata RN	60
6.1.2	Populistické znaky RN	61
6.1.3	Vyhodnocení RN.....	62
6.2	Spojené království – Reform UK.....	62
6.2.1	Program a stěžejní témata Reform UK	63
6.2.2	Populistické znaky Reform UK	63
6.2.3	Vyhodnocení Reform UK.....	65
6.3	Německo – Alternative für Deutschland	65
6.3.1	Program a stěžejní témata AfD	66
6.3.2	Populistické znaky AfD	66

6.3.3	Vyhodnocení AfD	67
Závěr		68
Seznam použité literatury		70
Seznam použitých zkratek		86

Úvod

Slogany jako „snížit daně, zvýšit důchody nebo vystoupení z EU“ se objevují všude každý den. Spousta lidí je nespokojená s politikou nebo sociální situací ve své zemi, to je v Evropě stále více evidentní. Objevuje se více politických stran a hnutí, které slibují lidem změny, které navrátí jejich zemi zpět do starých zlatých časů. To lze demonstrovat na následujícím příkladu. Pan Novák je také nespokojený. Politici se nestarají o jeho zájmy. Jsou to většinou velké korporace, nebo nepřizpůsobiví občané nepřispívající ekonomice, kteří dostanou všechny peníze.

Populistická strana „Obyčejní lidé“ ví, kdo se skrývá za obavami pana Nováka. „Obyčejní lidé“ stojí za lidmi, jako je pan Novák, bojují proti politikům, kteří jednoduše vládnou špatně. „Obyčejní lidé“ se soustředí na všechno, z čeho mají lidé obavy a co jim ubližuje, například aktuální stav migrace. Když přijde na řešení komplikovaných problémů, strana „Obyčejní lidé“ přijde s jednoduchým řešením.

Strana zavrhne instituce jako banky, masová média, soudy atd. vždy se svým velice silným názorem, který je prezentován jako „s námi nebo proti nám“. Strana „Obyčejní lidé“ například tvrdí, že jediné, na čem záleží, je jednota národa a kdokoliv, kdo má odlišný názor, se nepočítá. Jen oni vědí, co je dobré pro všechny.

Politická strategie fiktivní strany „Obyčejní lidé“ není v reálném světě ojedinělým příběhem. V mnoha demokratických zemích po celém světě charismatičtí vůdci haní politické oponenty, znevažují národní instituce a zdůrazňují důležitou roli lidu. Ať už je tento styl politiky etický nebo ne, je určitě demokratický a označuje se jako populismus.

Co vůbec znamená termín populismus a může být nebezpečný? Tato práce se ve své teoretické části zaměřuje na vymezení termínu populismus, tedy toho populismu, který popisuje příklad fiktivní strany „Obyčejní lidé“ a strategii řady dalších politických uskupení. Pomocí poznatků z teoretické části budou v analytické části hledány populistické tendence současných vybraných politických uskupení České republiky (dále „ČR“), Visegrádské skupiny (dále „V4“) a Evropské unie (dále „EU“). Následně budou porovnány populistické tendence v rámci V4.

Cíle práce

Hlavním cílem práce je analýza populistických tendencí vybraných současných politických uskupení v ČR a v rámci zemí V4. Dále bude krátce popsán jejich vývoj, stěžejní témata a zaměření.

Dalším cílem je komparace populistických tendencí politických uskupení v rámci V4. Taktéž představení analýzy populistických tendencí některých dalších uskupení v jiných členských státech EU.

Teoretická část

V teoretické části práce bude vymezen termín populismus, jeho významné znaky, prostředky populistické komunikace a témata, kterých se populisté nejčastěji dotýkají. Dále bude uvedena možná typologie populistických uskupení. Poté bude populismus srovnán s dalšími pojmy, které by s ním mohly souviset.

1 Teoretický rámec populismu

Populismus nestojí na stejné úrovni jako liberalismus, socialismus, nebo kterékoliv další -ismy jednoduše proto, že není ideologicky koherentní.¹ Společenské vědy mají oproti exaktním vědám nevýhodu v tom, že spousta jejich termínů je těžko definovatelná. Politologové vynakládají velké úsilí, aby ukázali, že velká část síly a významu populismu spočívá v jeho proměnné povaze, jeho schopnosti měnit tvář podle kontextu a připojovat se k úplným ideologiím.² Existuje spousta přístupů, které se nám snaží pohled na definici populismu přiblížit.

¹ ASLANIDIS, Paris. Is Populism an Ideology? A Refutation and a New Perspective. *Political studies* [online]. 2015, roč. 64, č. 1. [cit. 30. 1. 2022]. ISSN 1467-9248. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1111/1467-9248.12224>

² MUDDE, Cas. Cristóbal Rovira KALTWASSER. Exclusionary vs Inclusionary Populism: Comparing Contemporary Europe and Latin America. *Government and Opposition* [online]. 2012, roč. 48, č. 2. [cit. 30. 1. 2022]. ISSN 14777053. Dostupné z: <https://www.cambridge.org/core/journals/government-and-opposition/article/exclusionary-vs-inclusionary-populism-comparing-contemporary-europe-and-latin-america/AAB33C1316BE16B8E4DE229519362E27>

Z etymologického hlediska výraz populismus pochází z lat. *populus* – lid a je definován jako „styl politiky zaměřený na snahu oslovit běžného občana, který se domnívá, že establishment nehájí jeho zájmy“.³

Přístup populárního působení (ang. *popular agency*), ukazuje populismus v dobrém světle tak, že má sílu mobilizovat „obyčejný“ lid pro rozvoj komunitárního modelu demokracie.⁴ Podle Laclaua není populismus jen výtažkem politiky ale je silou bojující za rovnoprávnost. Z jeho pohledu populismus vnímá liberální demokracii jako problém a řešením tohoto problému je radikální demokracie. Díky populismu se tak dá dosáhnout radikální demokracie tím, že znovu zavede diskuzi do politiky a podpoří mobilizaci vyloučených skupin společnosti s cílem změnit status quo.⁵

Z nahlížení na populismus jako na ekonomickou filozofii jej někteří ekonomové chápou jako typ nezodpovědné hospodářské politiky. Ve známější podobě „populistická ekonomie“ označuje politický program, který je považován za nezodpovědný, kvůli přílišnému přerozdělování bohatství a velkých vládních výdajů.⁶

V nynější době se populismus chápe spíše jako politická strategie používaná specifickým typem lídra, který se snaží vládnout na základě přímé podpory svých stoupenců. U tohoto přístupu je důležitým aspektem vznik silné a charismatické postavy, která koncentruje moc a udržuje přímé spojení s lidem.⁷

Další přístup považuje populismus převážně za tradiční styl politiky, který politici a strany používají k mobilizaci mas. V tomto chápání se populismus označuje jako

³ Lexico.com: *Populism* [online]. [cit. 30. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.lexico.com/definition/populism>

⁴ GOODWYN, Lawrence. *Democratic Promise: The Populist Moment in America*. New York: Oxford University Press, 1976. ISBN 9780195019964.

⁵ LACLAU, Ernesto. *On Populist Reason*. Londýn: Verso, 2005. ISBN 1-85984-651-3.

⁶ MUDDE, Cas a Cristóbal R. KALTWASSER. *Populism: A Very Short Introduction* [online]. New York: Oxford University Press, 2017. [cit. 5. 2. 2022]. ISBN 9780190234904. Dostupné z: <https://books.google.cz/books/about/Populism.html?id=KHquDQAAQBAJ>

⁷ Tamtéž

amatérské a neprofesionální politické chování, jehož cílem je velká mediální pozornost a podpora veřejnosti.⁸

Jak z mnohých definic vyplývá, populismus je v zásadě definován jako sporný koncept, ale v posledních letech se objevil rostoucí konsenzus v tzv. myšlenkovém přístupu (ang. *ideational approach*), který populismus chápe především jako soubor myšlenek zaměřených na zásadní protiklad mezi homogenními skupinami „lidem“ a „elitou“.

Nejuznávanější a nejcitovanější současný badatel populismu Cas Mudde jej definuje jako „zředěnou“ ideologii (ang. *thin-centered*), která považuje společnost za rozdělenou do dvou homogenních a antagonistických skupin: „čistý lid“ a „zkorumpovanou elitu“, která tvrdí, že by politika měla být výrazem obecné vůle lidu.“⁹

1.1 Významné znaky populistických uskupení

Již byla zmíněna Muddeho definice populismu jako „zředěné“ ideologie (ang. *thin-centered*), která nám poskytuje základní znaky populistických uskupení, tedy rozdělení do dvou stejnorodých skupin, které vůči sobě stojí v nepřátelském vztahu.

1.1.1 Antipluralitnost

K lepšímu pochopení Muddeho rozdělení je důležité zamyslet se nad lidskou rozmanitostí. Lidem, kteří žijí v zemi, ve které je svoboda slova, je jasné, kolik lidí a názorů v této zemi existuje a kolik požadavků musí vedení státu řešit. Populisté tento pluralismus odmítají tím, že zjednodušují složitost politické krajiny do konfliktu mezi dvěma homogenními stranami, tedy „lid versus elity“.¹⁰

⁸ Tamtéž

⁹ The Andrea Mitchell Center for the Study of Democracy: *Populism in the Twenty-First Century: An Illiberal Democratic Response to Undemocratic Liberalism* [online]. [cit. 23. 11. 2021]. Dostupné z: <https://www.sas.upenn.edu/andrea-mitchell-center/cas-mudde-populism-twenty-first-century>

¹⁰ MUDDE, Cas a Cristóbal R. KALTWASSER. *Populism: A Very Short Introduction* [online]. New York: Oxford University Press, 2017. [cit. 5. 2. 2022]. ISBN 9780190234904. Dostupné z: <https://books.google.cz/books/about/Populism.html?id=KHquDQAAQBAJ>

1.1.2 Zevšeobecňování

I přes nemožnost shody celé společnosti na jednom názoru populisté tuto shodu prohlašují. Zevšeobecňují to, co „lid“ je nebo co chce, a to samé dělají i s „elitami“. Je zřejmé, že „lid“ je konstrukt, který lze definovat mnoha různými způsoby. Populistická reprezentace „lidu“ znamená zastupování pohledu některých s vynecháním názoru ostatních. Druhou stranou ve zjednodušené politické krajině je „elita“. „Elitou“ může být kterákoliv skupina s mocenskou pozicí. Jakýkoliv problém, který se ve společnosti řeší, je ze strany populistů nařknut „elitám“.¹¹

1.1.3 Morální rozdělení

V populistickém vidění světa jsou „lid“ a „elity“ rozděleny na morálně dobré a morálně špatné. Je jasné, že „elity“ stojí vždy na straně morálně špatných a jsou popisovány jako zkorumpované, zkažené a zneužívají svou mocenskou pozici. Na druhé straně „lid“ je popisován jako morálně dobrý, někdy až přehnaně jako morálně ctnostný. Populisté nechtějí kritizovat „lid“, snaží se dosáhnout toho, aby nebylo žádných pochyb o jeho morální nadřazenosti. Z morální perspektivy je tedy nepřitažlivé dávat jakoukoliv legitimitu názoru „elit“.¹²

1.1.4 Lídr

Populismus je obvykle vázán na silného lídra, za jehož přitažlivostí stojí spíše charisma, než ideologický program.¹³ Zde však populisté naráží na problém v balancování svého postavení vůči „lidu“, kdy mají vůdčí neboli elitářský charakter, ale jsou založeni na mocenské svrchovanosti lidu. Kubát definuje protichůdné vlastnosti lídra tak, že „*má být charismatický a výjimečný („elitní“), avšak současně musí být vnímán jako „jeden z lidu“*“. Jinými slovy lídr je zároveň součástí politické elity, kde reprezentuje „lid“, ale není politický, protože je součástí

¹¹ Tamtéž

¹² Tamtéž

¹³ Tamtéž

„lidu“. Rovněž součástí „lidu“ není, protože musí být výjimečný, aby byl lidmy následován.¹⁴

1.1.5 Antiinstitucionálnost

Jako antiinstitucionální by se daly uvést populistické návrhy na změnu ústavního pořádku, které by vedly k oslabení ústavní ochrany menšin, k zavedení prvků přímé demokracie, nejčastěji posílením nástroje referenda, k významnému oslabení nebo úplnému zrušení institucí, které fungují v zemi jako brzdy a protiváhy zamezující kumulaci moci, s cílem posílit tak rozhodování vůle lidu.

Těmito prvky chtějí populistická uskupení namísto tvoření vazeb s institucemi vytvořit osobní vazby mezi lidem a lídrem.¹⁵ Müller v závěru své knihy „Co je to populismus?“ netvrdí, že populisté jsou výslovně proti principu zastupitelské demokracie, ale spíše ji chtějí vylepšit a zároveň se prezentují jako jedinými legitimními zastupiteli „lidu“.

Populisté často volají po referendu na určité politické otázky, kterými nemá být otevřena demokratické diskuze pro nalezení odpovědi mezi občany, ale utvrzením argumentu populistů pro potřebu referenda. Názor části společnosti je tedy populisty použit pro potvrzení správnosti jejich argumentace pro referendum jako názor celého obyvatelstva.¹⁶

1.2 Prostředky komunikace

Jak mohou být populisté tak úspěšní? Je nutné podotknout, že populisté skutečně adresují reálné problémy společnosti, jako jsou například zvýšená imigrace, terorismus, zvýšená nerovnoprávnost nebo masivní daňové úniky. Jelikož tyto zmíněné problémy mají globální měřítko, je velice nepravděpodobné, že by je dokázal vyřešit jednotlivý stát samostatně, a tak dochází k selhání ze strany státních institucí a frustraci a hněvu ze strany obyvatelstva.

¹⁴ KYSELKA, Jan a kolektiv. *Populismus v demokratickém právním státě: hrozba nebo výzva?* Praha: Leges, s. r. o., 2019. ISBN 978-80-7502-402-2.

¹⁵ Tamtéž

¹⁶ MÜLLER, Jan-Werner. *Co je to populismus*. Filadelfie: University of Pennsylvania Press, 2016. ISBN 978-80-7438-183-6.

Druhým důvodem jejich úspěchu je komunikace. Spousta úspěšných populistů má skvělé komunikační dovednosti. Na to, aby byl populismus pochopen na komunikační úrovni, je nutné porozumění jeho narativu. Komunikační strategie spočívá v působení na momentální emoce a nálady „lidu“, zejména ty negativní.¹⁷

1.2.1 Sociální sítě

Z pohledu populistů je důležité mít přímý kontakt s lidem bez jakýchkoliv prostředníků. Ještě před několika desítkami let držely vlády a velké mediální společnosti oligopol hromadných komunikačních prostředků. Díky této pozici mohly určovat standardy přijatelného politického diskurzu. Jinými slovy to mohlo znamenat cenzuru v tom co se bude a nebude vysílat. S rozmachem sociálních sítí se toto určování politického diskurzu rozplynulo. Díky nim může demokratická opozice svrhnout diktátora, ale stejně tak může obchodníkům s nenávisť a lži pomoci k podkopávání liberální demokracie. Těchto nových technologií velice efektivně využívají populisté. Jelikož už nejsou svázáni někdejším mediálním systémem, jsou schopni říct naprosto cokoliv, co jim přinese relevanci.¹⁸

1.2.2 Jednoduchá řešení

Z populistického pohledu se ty nejpálčivější problémy, které sužují obyvatele dá vyřešit mnohem rychleji a přímočařeji, než jak to dělá establishment. Může to být formulace řešení (např. pokud se pracovní místa přesouvají do zahraničí, stačí cizím zemím zakázat dovoz, terorismus bude vyřešen zákazem koránu, pokud nastala migrační vlna, stačí postavit zeď). Odstavením „elity“ od moci a zavedením jednoduchého řešení se dle populistů stane jejich země opět prosperující.¹⁹

Jelikož je populistické poselství založeno na nabízení přímočarých řešení často dosti komplikovaných problémů, populisté obviňují „elity“ z překrucování vůle „lidu“

¹⁷ MOUNK, Yascha. *Lid versus demokracie*. Praha: Prostor, 2019. ISBN 978-80-7260-420-3.

¹⁸ Tamtéž

¹⁹ BERGMANN, Eirikur. *Neo-nationalism: The Rise of Nativist Populism*. Reykjavik: Palgrave Macmillan, 2020. ISBN 978-3-030-41772-7.

a ze skrývání své skutečné agendy, protože jinak by samozřejmě implementovali snadno použitelná řešení.²⁰

1.2.3 Komunikace strachu

Rétorika strachu obvykle poukazuje na rostoucí bezmoc státu při ochraně vnitrostátní veřejnosti. Snaží se varovat před narušením hodnot a zánikem tradic původní kultury. Komunikace strachu se skládá z několika základních aspektů, kterými může být ztráta zaměstnání ve prospěch imigrantů nebo imigrantů, kteří podkopávají sociální stát na úkor zranitelných a starších obyvatel. Ruku v ruce s komunikací strachu jde dramtizace – záměrná provokace s cílem upoutat pozornost a podpořit polarizaci. Dramtizace lze dosáhnout porušením veřejně přijímaných norem, jako například odmítnutí celého náboženství jako nebezpečné totalitní ideologie.²¹

1.2.4 Témata populistické komunikace

Úspěch populismu je často interpretován jako výsledek vnější krize (ekonomická, finanční, politická, migrační, tradičních hodnot). Ernesto Laclau je jedním z prvních politologů, kteří spojují vzestup populismu s krizemi. Podle něj je vznik populismu historicky spojen s krizí dominantního ideologického diskurzu, který je zase součástí obecnější sociální krize. Jinými slovy, populismus prostě nemůže vzniknout bez politické krize. Ta je totiž považována za nezbytný předpoklad populismu.²²

V tomto procesu mohou populisté využít situace, ale také aktivně přispět ke vzniku systémových rozporů, které mohou vést až ke skutečné krizi. V kritickém okamžiku populisté potřebují své antipopulistické protějšky tedy „elity“. V této perspektivě nelze populisty pojímat jednoduše jako aktéry reagující na vnější krize, ale spíše jako aktéry, kteří aktivně vystupují a šíří pocit krize.²³

²⁰ Tamtéž

²¹ Tamtéž

²² LACLAU, Ernesto. *On Populist Reason*. Londýn: Verso, 2005. ISBN 1-85984-651-3.

²³ Tamtéž

Pozvolné vyvolávání rozporů, které jsou určeny vnitřními faktory politického státu, je pro populisty mnohem jednodušší, protože zde mohou jmenovat viníka – „elity“. Politizace vnějších, náhlých rozporů je mnohem složitější.²⁴ To platí zejména pro situace způsobené náhodnými příčinami nebo přírodními katastrofami, jako jsou povodně, zemětřesení, sucha a pandemie. Tyto nehody je obtížné zpolitizovat, protože jsou způsobeny událostmi mimo lidskou kontrolu. Aby se staly politickou krizí, musí být tyto druhy krizí jako takové zarámovány.²⁵

Evropská unie

Politici jako Viktor Orbán, Marie Le Pen a Jarosław Kaczyński neustále zpolitizovávají témata jako migrace a škodlivost EU. Jejich podporovatelé tvrdí, že Brusel je jen „velké byrokratické monstrum“, které se chystá zničit identitu států a vydělat peníze na bedrech obyčejného lidu. Euroskepticismus, který bývá někdy svými představiteli definován jako eurorealismus, tedy negativní postoj vůči evropské integraci se do povědomí politického života dostal díky projevu Margaret Thatcherové, která odmítla postupující proces evropské integrace.²⁶

Ne každá kritika EU znamená euroskepticismus. Za euroskepticismus se nemůže považovat kritika neschopnosti politiků prosadit národní zájmy země, odkud pocházejí. Ani kritika konkrétních společných politik EU, jako například politika v oblasti rybolovu, dopravy, zemědělství atd. pouze negativní postoj vůči klíčovým oblastem, které tvoří evropskou integraci. Euroskeptické nejsou ani zamítavé postoje vůči rozšíření EU nebo naopak kritika EU za nedostatečnou integraci.²⁷

Pokud je řeč o vnímání euroskepticismu jako o negativním vztahu vůči EU, může se toto vnímání rozdělit do čtyř skupin. První je vnímání z **ekonomického** hlediska, kdy zastánci tohoto názoru nevidí v členství v EU žádné ekonomické

²⁴ Tamtéž

²⁵ BOBBA, Giuliano a Nicolas HUBÉ. Populism and the Politicization of the COVID-19 Crisis in Europe [online]. Cham: Palgrave Macmillan, 2021. [cit. 6. 2. 2022]. ISBN 978-3-030-66011-6. Dostupné z: https://books.google.cz/books/about/Populism_and_the_Politicization_of_the_C.html?id=pfggEAAAQBAJ

²⁶ DANICS, Štefan a Ladislava TEJCHMANOVÁ. Extremismus, radikalismus, populismus a euroskepticismus. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2016. ISBN 978-80-7452-122-5.

²⁷ Tamtéž

výhody pro jejich zemi. Druhé vnímání je **politického** rázu, kdy jeho stoupenci se obávají ztráty státní suverenity. Třetím vnímáním je **demokratického** a institucionálního charakteru, které souvisí s negativním vnímáním poklesu demokracie v institucích EU. Čtvrtým vnímáním je kritika **slabé sociální orientace** EU, která je spíše ze strany levicových politiků.²⁸

Autoři Taggart a Szczerbiak vytvořili modifikovanou typologii měkkého a tvrdého euroskepticismu v reakci na kritiku jejich předešlého velmi širokého vymezení pojmu měkké euroskeptické strany. **Tvrký euroskepticismus** je definován jako opozice vůči projektu evropské integrace v podobě EU, kdy jde o odmítnutí předání moci členských států na nadnárodní instituce EU. Představitelé tvrdého euroskepticismu v zásadě vystupují proti EU jako takové a jsou proti členství své země v EU neboť se domnívají, že to poškozuje národní zájmy jejich země. **Měkký euroskepticismus** je nově definován jako kritická opozice vůči současnému nebo plánovanému stavu vývoje EU s tím rozdílem, že zde nefiguruje zásadová kritika EU jako takové. Zastánci měkkého euroskepticismu tedy kritizují podle nich nefunkční části EU.²⁹

Evropská migrační krize

Vyvrcholení migrační krize v roce 2015 v počtu příchozích uprchlíků a migrantů překonala schopnost mnoha členských států přijímat nově příchozí uprchlíky a hrozil rozkol v rámci EU. Uprchlická krize pro vlády v mnoha evropských zemích představovala velké politické a administrativní výzvy. Ve skutečnosti většina evropských zemí v roce 2015 nebyla ani politicky, ani administrativně „vybavena“ na to, aby zvládla zvýšený příchod uprchlíků a migrantů.³⁰

Navzdory výraznému poklesu počtu migrantů a uprchlíků (113 482 v roce 2018 oproti více než 1 015 000 v roce 2015) přicházejících do Evropy podle organizace

²⁸ Tamtéž

²⁹ Tamtéž

³⁰ *Ec.europa.eu: Record number of over 1.2 million first time asylum seekers registered in 2015* [online]. [cit. 6. 2. 2022]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7203832/3-04032016-AP-EN.pdf/790eba01-381c-4163-bcd2-a54959b99ed6>

OSN, je migrace mezi členskými státy EU stále ožehavým tématem.³¹ V několika členských státech EU došlo ke zvýšení napětí a xenofobním opatřením proti uprchlíkům a migrantům. Zdá se, že není souvislost mezi nárůstem počtu imigrantů a nárůstem populismu. Populistické strany se ukázaly být úspěšné v zemích jako Polsko a Maďarsko se srovnatelně malým počtem imigrantů a žádnou uprchlickou krizí, o které by se dalo mluvit.³²

Růst populismu má samozřejmě mnoho hnacích sil a migrace je jen jedním z nich. Migrace ale nemusí mít vysoká čísla na to, aby ovlivnila mediální a politický diskurz. „Vymyšlená“ migrace může být stejně rozdělující. Výrazným příkladem jsou v tomto ohledu právě země střední a východní Evropy. V těchto zemích význam imigrace po roce 2015 prudce vzrostl, a to i přes extrémně nízký počet uprchlíků ve srovnání se západoevropskými zeměmi. Hlavním důvodem jsou politici, jako je např. Jarosław Kaczyński, kteří dokázali význam migrace zarámovat v negativních termínech tím, že z něj udělali záležitost národní suverenity a mobilizovali tak větší část voličů.³³

COVID-19

11. března roku 2020 byla Světovou zdravotnickou organizací vyhlášena pandemie COVID-19.³⁴ Zatímco dopad COVID-19 nebyl v zemích po celém světě stejný, v mnoha z nich byla tato pandemie největší zdravotní a ve svém důsledku ekonomickou krizí od 2. světové války. Z důvodu zvláštní povahy této krize však není zřejmé, jaký prospěch z ní mohou mít populisté. Stejně jako jiné přírodní

³¹ *News.un.org: Mediterranean: sharp drop in crossings in 2018 and Spain at the top of arrivals (UNHCR)* [online]. [cit. 6. 2. 2022]. Dostupné z: <https://news.un.org/fr/story/2019/01/1032962>

³² *Vuesdeurope.eu: European migration policy and the rise of populism* [online]. [cit. 6. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.vuesdeurope.eu/en/news/migration-and-the-rise-of-populism-how-closely-related-are-they/>

³³ Tamtéž

³⁴ *Who.int: WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 - 11 March 2020* [online]. [cit. 6. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>

katastrofy je těžké COVID-19 zpolitizovat, tedy nastavit politický diskurz „lid versus elity“ alespoň v počáteční fázi pandemie.³⁵

Pandemie by se mohla ukázat jako oživující moment pro demokracii, zejména odhalením neúčinnosti politického populismu. Populistické vlády v současnosti zastupují asi třetinu globálních demokracií a prakticky všechny tyto vlády byly přistiženy při občasném ignorování lékařských rad.³⁶ Velké země jako Spojené státy, Velká Británie, Brazílie, Indie a Mexiko, které mají populisty v čele svých vlád, utrpěly více případů a úmrtí než obdobné demokracie, jako je Německo a Jižní Korea. Tyto neúspěšné populistické reakce na pandemii by mohly v budoucnu zdiskreditovat jejich politický styl.³⁷

Konspirační teorie

Konspirační teorie jsou výkladem událostí upřednostňujícím některé konkrétní vysvětlení před jinými. Mají tendenci vysvětlovat často vzájemně nesouvisející pozorovatelná fakta jako důsledek záměrné vůle nějaké skupiny – „elit“. Tímto způsobem konspirační teorie redukuje složitost společenských a politických jevů do jednoho základu. Nezbytným předpokladem, aby taková vysvětlení platila, je, že lidem odpovědným za pozorované události „elitám“ připisují (politickou, finanční, informační) moc.³⁸

Studie zkoumající vztah mezi populismem a vírou v konspirační teorie ukazuje, že zastávání populističtějšího pohledu koreluje pouze s některými aspekty víry v konspirační teorie.³⁹

³⁵ BOBBA, Giuliano a Nicolas HUBÉ. Populism and the Politicization of the COVID-19 Crisis in Europe [online]. Cham: Palgrave Macmillan, 2021. [cit. 6. 2. 2022]. ISBN 978-3-030-66011-6. Dostupné z: https://books.google.cz/books/about/Populism_and_the_Politicization_of_the_C.ht ml?id=pfggEAAAQBAJ

³⁶ Tamtéž

³⁷ Csis.org: *Covid-19 Reshapes the Future* [online]. [cit. 6. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.csis.org/analysis/covid-19-reshapes-future>

³⁸ HARAMBAM, Jaron a Stef AUPERS. From the unbelievable to the undeniable: Epistemological pluralism, or how conspiracy theorists legitimate their extraordinary truth claims. *European Journal of Cultural Studies* [online]. 2019, roč. 24, č. 4. [cit. 6. 2. 2022]. ISSN 1460-3551. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1367549419886045>

³⁹ SILVIA Bruno Castanho, Federico VEGETTI a Levente LITTVAY. The Elite Is Up to Something: Exploring the Relation Between Populism and Belief in Conspiracy Theories. *Swiss Political*

Populisté mají tendenci věřit ve zlovolná globální spiknutí, kdy malá mocná skupina („elita“) kontroluje světové dění pro svůj prospěch. „Elita“ je tedy skupina, která udělá co je potřeba, aby zbohatla nebo byla mocnější. Panuje přesvědčení, že obyčejní lidé jsou oběťmi, protože postrádají moc, peníze a informace, což je činí zranitelnými vůči vykořisťování.⁴⁰

Zdá se, že na rétoriku s konspirativním rámováním pozitivně reaguje i veřejnost. Bylo zjištěno, že existují relevantní faktory, které předpovídají víru v konspirační teorie. Rysy, které by mohly zvýšit pravděpodobnost, že jednotlivci budou věřit ve spiknutí jsou autoritářství, pocity bezmoci, nízká mezilidská důvěra, a upřednostňování černobílého vidění světa, které redukuje události na boj mezi dobrem a zlem. Tyto rysy jsou typické pro populistický světonázor a vytvářejí společný faktor mezi „lidem a elitou“.⁴¹

1.3 Identitární a parciální populistické strany

Typologií, kterou autoři aplikují na podmínky postkomunistických zemí je rozdělení na identitární a parciální populistické strany. Strany identitárně populistické, neboli ryze populistické, se vyznačují populismem jako hlavní částí své identity. Jádrem těchto stran je politika protestu namířená proti politice stávajících „elit“ a naopak obhajoba zájmů „obyčejných lidí“. Jelikož je populismus jádrem stranické identity a tyto strany postrádají jakoukoliv ideologii z hlediska tradičního politologického štěpení a stranických rodin, nelze tyto strany jinak zařadit.⁴²

To, že politika strany není postavena na nějaké ideologii, nemusí být nutně špatně. Můžou zde figurovat monotematické strany (ang. *one issue parties*). I přes věčné neshody v debatách stran tradičního politického spektra jsou tyto strany zvyklé spolu koexistovat a uznávat názor protistrany jako legitimní, jelikož reprezentují náhled části obyvatelstva na svět a z toho vyplývá samotný pojem strana.

Science Review [online]. 2017, roč. 23, č. 4. [cit. 6. 2. 2022]. ISSN 1662-6370. Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/spsr.12270>

⁴⁰ Tamtéž

⁴¹ Tamtéž

⁴² DANICS, Štefan a Ladislava TEJCHMANOVÁ. Extremismus, radikalismus, populismus a euroskepticismus. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, Praha 2016. ISBN 978-80-7452-122-5.

V angličtině „party“, které vychází ze slova „part“, neboli část, vysvětluje, že strana zastupuje část společnosti se stejným názorovým smýšlením, která usiluje o získání politické moci.⁴³

Problém nastává, když strana označuje jakékoliv ideologie jako zbytečné nebo dokonce škodlivé. Jádro problému identitárních populistických stran spočívá v tom, že apriori vylučují z politické debaty jiné ideologie jakožto legitimní nositele jiných názorových proudů, protože říkají, že oni jsou jediní, kdo reprezentuje „lid“.

Naproti tomu parciálně populistické strany jsou strany částečně populistické. Používají spíše populistickou rétoriku pro doplnění svých programových zařazení. Mají zřetelně vyprofilovaný program nebo se hlásí k nějaké určité ideologii a mohly by zapadat do představ stranických rodin.⁴⁴

1.4 Mainstreamové a neortodoxní populistické strany

Důležité rozdělení pro definici populistických stran přinesla práce politologa Grigoriho Pop-Elechea, který se zaměřil na střední a východní Evropu a strany rozděljuje na mainstreamové a neortodoxní. Mainstreamovou stranu klasifikuje jako stranu založenou spíše na nějaké rozpoznatelné umírněné ideologii než na osobnosti lídra nebo na extremistické rétorice. Jinými slovy se mainstreamová strana dá popsat jako nositel hodnot, které se slučují s většinovým ideologickým sektorem západních ideologií.⁴⁵

Neortodoxní strana je definována tím, do jaké míry se odchyluje od mainstreamové strany. Tyto odchylky mohou mít podobu přijetí extremistické rétoriky nebo prosazování radikální politiky.⁴⁶ Dále se dělí na nacionalisticko-populistické strany a nové/centristické populistické strany. Rozhodujícím znakem

⁴³ *Dictionary.Cambridge.org: Party* [online]. [cit. 23. 11. 2021]. Dostupné z: <http://Dictionary.cambridge.org>

⁴⁴ DANICS, Štefan a Ladislava TEJCHMANOVÁ. Extremismus, radikalismus, populismus a euroskepticismus. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2016. ISBN 978-80-7452-122-5.

⁴⁵ POP-ELECHES, Grigore. Throwing Out The Bums: Protest Voting and Unorthodox Parties after Communism. *World Politics* [online]. [cit. 27. 11. 2021]. ISSN 00438871. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/40646200?seq=1#metadata_info_tab_contents

⁴⁶ Tamtéž

dalšího štěpení neortodoxních stran je závislost na apelu hospodářské politiky a etnonacionalistických názorech strany.⁴⁷

Význačným prvkem pro svou volební přitažlivost u nacionalisticko-populistických stran představuje nacionalismus, kdy tyto strany tvrdí, že zastupují zájmy idealizovaného národa. Spoléhání se na dichotomii „my proti nim“ staví tyto strany někdy až nepříjemně do blízkosti extrémních nacionalistů, ale přesto si podle autora zaslouží oddělenou kategorii, protože je jejich nacionalistická rétorika často doplněna širší nenacionalistickou politickou agendou zaměřenou na konkrétní skupiny.⁴⁸

Nové/centristické populistické strany nepřijímají radikální ideologie, ale spíše se snaží ideologii zcela obejít tím, že se prohlašují za neideologické formace. Nejednoznačný volební apel nových/centristických populistických stran jde ruku v ruce se silnou přítomností jejich lídrů, kteří často vytvářejí tyto strany jako prostředek pro své osobní politické ambice obvykle těsně před volbami. Takové strany nejsou zatíženy ideologickým omezením, a proto mohou svobodně říkat voličům, co chtějí slyšet. Na rozdíl od výše popsanych radikálních a národně-populistických stran se však nové/centristické populistické strany vyhýbají nacionalistickým, protizápadním a antikapitalistickým postojům.⁴⁹

1.5 Pravicové a levicové populistické strany

Při definici pravolevého dělení populistických stran je důležité pochopit negativní vztah mezi „lidem“ a „elitou“, jehož prostřednictvím je „lid“ vymezen. Pravicový populismus spojuje „lid“ s „okupovaným“ národem, který čelí svým vnějším nepřátelům (např. islámskému terorismu, uprchlíkům, EU atd.). Pravicový populismus tedy definuje nepřítele v personalizovaných termínech, i když tomu tak nemusí být vždy.⁵⁰

⁴⁷ Tamtéž

⁴⁸ Tamtéž

⁴⁹ Tamtéž

⁵⁰ MORELOCK, Jeremiah. *Critical Theory and Authoritarian Populism*. [online]. Londýn: Jstor.org, 2018 [cit. 5. 2. 2022]. ISBN 978-1-912656-05-9. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/j.ctv9hvtcf.7?seq=1#metadata_info_tab_contents

Levicový populismus definuje „lid“ ve vztahu ke společenským strukturám a institucím. Tvrdí například, že ekonomický systém byl přenastaven ve prospěch velkých firem, a tím maří snahu lidu na sebeurčení. Levicový populismus má tendenci definovat nepřítele jako nositele socioekonomických struktur a zřídka jako konkrétní skupiny.⁵¹ Jinými slovy, u levicových populistů je koncepce lidu pluralistická, inkluzivní, u pravicových pak převažuje nacionální apel s důrazem na rasu nebo etnikum a má spíše autoritářské tendence.⁵²

1.6 Populismus a právní systém

Populisté mají k vládě práva sympatie i antipatie, tedy koncept vlády práva nemůžou zcela odmítnout, protože by je to připravilo o přízeň lidu. Zároveň ale nemůžou koncept vlády práva zcela přijmout, protože by jim to znemožnilo dosažení svých cílů, tedy získání kontroly nad státním aparátem. Převládá názor, že nástup populismu k moci má negativní dopady na stav vlády práva. Toto tvrzení potvrzuje vývoj v zemích jako Maďarsko, Polsko, Venezuela a Turecko. Jakmile se v těchto zemích populisté dostali k moci, začali prosazovat opatření, která by jim umožnila zůstat u moci co nejdéle. Jde o prvky jako likvidace nevládních organizací nebo pokusy posílení přímé demokracie.⁵³

Populistická uskupení nemusí být nutně antidemokratická. Rozhodně nechtějí demokracii zrušit, ale naopak chtějí pomocí referend předat moc a rozhodování do rukou „lidu“ jeho přízeň je populistům nakloněna a pomocí „vůle lidu“, která je populisty tvarována přetvořit zemi k obrazu svému.⁵⁴

Populisté se identifikují jako ztělesnění „vůle lidu“ a staví tyto zájmy nad instituce, které chrání individuální a sociální práva. Populisté tvrdí, že tyto instituce jsou řízeny samoučelnou vládou menšinou, která se snaží ovládnout drtivou většinu. V důsledku toho již politika není o hledání kompromisu a konsensu prostřednictvím

⁵¹ Tamtéž

⁵² Tamtéž

⁵³ KYSELA, Jan a kolektiv. *Populismus v demokratickém právním státě: hrozba nebo výzva?*. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-402-2.

⁵⁴ MÜLLER, Jan-Werner. *Co je to populismus*. Filadelfie: University of Pennsylvania Press, 2016. ISBN 978-80-7438-183-6.

tolerantních demokratických institucí, místo toho se tito politici snaží zvrátit to, co považují za rozbitý systém. Což znamená, že populisté znevažují respekt liberální demokracie k institucím, jako jsou parlament, senát soudy, svobodný tisk a národní ústavy protože tyto instituce nemusí sdílet takzvanou „vůli lidu“.⁵⁵

1.6.1 Populismus v liberální demokracii

Demokratická složka liberální demokracie zajišťuje rovnost občanů. Každý občan má jeden hlas bez ohledu na barvu pleti, náboženství či ekonomickou situaci. Liberální složka liberální demokracie zajišťuje občanskou svobodu. V liberálním společenství má ruka zákona omezený dosah a občané jsou tak před zásahy do jejich života chráněni. Mounk tvrdí, že liberalismus a demokracie držely pohromadě díky souboru technických, ekonomických a kulturních podmínek. V dnešní době toto pojivo slábne a kvůli tomu se liberální demokracie štěpí na dva nové typy, a to neliberální demokracii, tedy demokracii bez práv, kdy vůle lidu potlačuje práva menšin a jednotlivců a nedemokratický liberalismus, tedy práva bez demokracie, kdy obyvatelé státu ztrácí vliv na rozhodování politických elit.⁵⁶

1.7 Populismus a demagogie

Mimo odbornou diskuzi bývá populismus často zaměňován s demagogií. Jak už bylo vysvětleno, populismus odkazuje na určitý způsob výkladu politického světa. Demagogie je spíše využívání zkreslených, zjednodušených argumentů, které působí hlavně na city a předsudky, k ovlivňování lidí. Demagogové užívají apely na emoce bez důkazů logiky s argumentem toho, že intenzita vyvolaných emocí publika je samotným důkazem platnosti tohoto tvrzení. Jinými slovy, pokud jsou lidé tak rozzlobení, musí to znamenat, že řečník mluví o daném tématu pravdu.⁵⁷

Demagogie může mít i formu argumentů založených na informacích nebo znalostech, o kterých řečník tvrdí, že jen on a jeho blízké okolí k nim mají přístup, a které ostatní z jakéhokoli důvodu nemají. Viktor Orbán například často tvrdí, že

⁵⁵ Tamtéž

⁵⁶ MOUNK, Yascha. *Lid versus demokracie*. Praha: Prostor, 2019. ISBN 978-80-7260-420-3.

⁵⁷ *Dictionary.cambridge.org: Demagogy* [online]. [cit. 6. 2. 2022]. Dostupné z: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/demagogy>

„my, praví lidé“ víme, co je třeba pro zemi udělat, a nemusí uvádět důvody těm, kteří nesouhlasí.⁵⁸

Často je zřejmé, že to, co je nazýváno populistickým, může být demagogické, ale přesto jsou to dva odlišné jevy. Populismus může a nemusí být doprovázen demagogií stejně tak může být demagogie populistická. Zjednodušeně řečeno, populisté říkají, že reprezentují „názor lidu“. Naproti tomu demagogové podsouvají lidu svůj vlastní názor, který lid přijme za svůj vlastní.

1.8 Populismus a extremismus

Ministerstvo vnitra používá ve své koncepční činnosti následující pracovní definici extremismu. Jde o *„ideologické postoje, které vybočují z ústavních, zákonných norem, vyznačují se prvky netolerance, a útočí proti základním demokratickým ústavním principům, jak jsou definovány v českém ústavním pořádku“*.⁵⁹

Mezi tyto principy patří například úcta k právům a svobodám člověka a občana, nezměnitelnost podstatných náležitostí demokratického právního státu, svrchovanost lidu a volná soutěž politických stran respektujících základní demokratické principy a odmítajících násilí jako prostředek k prosazování svých zájmů.⁶⁰ Definice ministerstva vnitra však není vyčerpávající.

Stejně jako definice populismu i definice extremismu je komplexní a komplikovaná. S ohledem na zaměření aktivit extremistů se může extremismus dělit na národnostní, náboženský, ekologický a politický. Hlavním zaměřením politických extremistů je zpochybňování, ohrožování a snaha o odstranění demokratických základů společnosti. Extremismus je často z tohoto důvodu označován stručně jako antiteze liberálně-demokratického řádu.⁶¹

⁵⁸ *Brainyquote.com: Viktor Orban Quotes* [online]. [cit. 6. 2. 2022]. Dostupné z: https://www.brainyquote.com/authors/viktor-orban-quotes_2

⁵⁹ *Mvcr.cz: Extremismus* [online]. [cit. 6. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/co-je-extremismus.aspx>

⁶⁰ Tamtéž

⁶¹ VEGRICHTOVÁ, Barbora. *Extremismus a společnost: 2.* [online]. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017. [cit. 6. 2. 2022]. ISBN 978-80-7380-665-1. Dostupné z: <https://www.levna-knihovna.cz/book/read-book/1020>

Extremisté často používají k prosazení své ideologie populistickou rétoriku, avšak to neznamená, že populista je představitelem politického extremismu. Populisté a extrémisté mají stejnou vlastnost, a to je označování se jako „jediná“ opozice, která hájí zájmy nespokojeného „lidu“. Populisté hájí zájmy „lidu“ vůči „elitě“, naproti tomu extrémisté vůči „systému“.⁶²

Postavení populismu a extremismu vedle sebe může být důležité z toho pohledu, že populistická rétorika a zaměření se na určitá témata by mohly mít za následek vyvolání extremistického smýšlení u jejich posluchačů.

1.9 Populismus a terorismus

Na internetových stránkách Ministerstva vnitra ČR je terorismus definován jako *„propočítané použití násilí nebo hrozby násilím, obvykle zaměřené proti nezúčastněným osobám, s cílem vyvolat strach, jehož prostřednictvím jsou dosahovány politické, náboženské nebo ideologické cíle“*. Terorismus zahrnuje i kriminální zločiny, jež jsou ve své podstatě symbolické a jsou cestou k dosažení jiných cílů, než na které je kriminální čin zaměřen.⁶³

V této kapitole je určitě příhodné zmínit teroristické útoky na vlaky na Mladoboleslavsku v roce 2017. Čtyřiasedmdesátiletý důchodce Jaromír Balda s úmyslem vyvolat mezi lidmi strach z muslimů skácel stromy na koleje a způsobil tak dvě vlakové nehody. V době, kdy pan Balda přemýšlel nad svým plánem útoku, byl velkým příznivcem politické strany Svoboda a přímá demokracie.⁶⁴

Podle soudce Jiřího Wažika sice nelze s jistotou říct, že pro spáchání činu byla rozhodující náklonnost pana Baldy ke zmíněné politické straně a její politické rétorice, ale zdůraznil, že důvodem pro jeho chování byli skutečně politici a další osoby, které se snaží hledat jednoduchá řešení ke složitým problémům. Pan Balda

⁶² DANICS, Štefan a Ladislava TEJCHMANOVÁ. Extremismus, radikalismus, populismus a euroskepticismus. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2016. ISBN 978-80-7452-122-5.

⁶³ *Mvcr.cz: Terorismus* [online]. [cit. 6. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/definice-pojmu-terorismus.aspx>

⁶⁴ *Seznamzpravy.cz: První český terorista poprvé promluvil* [online]. [cit. 6. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/jsem-vlastenec-ne-terorista-jaromir-balda-je-z-vezeni-doma-a-promluvil-169016>

se následně stal prvním člověkem odsouzeným v ČR za trestný čin teroristického útoku.⁶⁵ Lze tedy konstatovat, že za určitých okolností může populistická rétorika a pohybování se v dezinformačním vakuu a ideologii nedůvěry a nenávisti vyústit v propočítané použití násilí.⁶⁶

Analytická část

V analytické části bude krátce popsán vývoj vybraných politických uskupení, jejich program, stěžejní politická témata a z nashromážděných poznatků v teoretické části bakalářské práce budou tyto poznatky převedeny do praxe. Budou hledány důležité populistické znaky, jak v programových prohlášeních, tak v rétorice nejvýznamnějších členů daných uskupení v médiích, a to především na sociální síti Facebook.

2 Metodologie

Identifikace a vymezení populistických znaků v analytické části práce se bude odvíjet od základních znaků uvedených v teoretické části. Pro sběr dat bude aplikována metoda obsahové analýzy, pomocí které budou analyzovány oficiální texty vybraných politických uskupení.

Jako populistický znak bude identifikován programový bod nebo příspěvek na sociální síti, který rozděluje společnost na dva homogenní celky, tedy „lid“ a „elitu“, kterým připisuje morální rozdělení „dobrý lid“ a „špatná elita“ a jasně vymezuje antagonistický vztah těchto dvou skupin.

Dalším populistickým znakem vyhledávaným v komunikaci politických uskupení bude zaměření se na antiinstitucionálnost. Jako antiinstitucionální bude brán znak prosazování demokratické reformy, tedy posílení postavení „obyčejného lidu“, a to změnou úpravy celostátního referenda v Ústavě, nebo snaha o oslabení

⁶⁵ *Tamtéž*

⁶⁶ *Ministerstvo vnitra ČR. Zpráva o projevech extremismu a předsudečné nenávisti na území České republiky v roce 2019.* Praha [online]. [cit. 7. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/extremismus-vyrocní-zpravy-o-extremismu-a-strategie-boje-proti-extremismu.aspx>

politických elit, které jsou představiteli státních institucí, nebo naopak o upevnění své moci, jakmile se populisté dostanou do vládního postavení.

Posledním populistickým znakem bude proklamace krize. Zde budou vyhledávány argumenty politických uskupení, které prohlašují, že se země nachází v krizi nebo se do ní v budoucnu může dostat.

3 Populismus současných politických uskupení v ČR

U politických uskupení v ČR bude k určení populistických znaků použit jejich volební program a komunikace jejich významných členů na sociální síti Facebook během období jednoho měsíce před volbami do Poslanecké sněmovny v roce 2021.

3.1 Svoboda a přímá demokracie

Hnutí Svoboda a přímá demokracie (dále „SPD“) bylo založeno v roce 2015 svým nynějším předsedou Tomiem Okamurou a Radimem Fialou v důsledku krize v předešlém hnutí Úsvit přímé demokracie, ze kterého odešli.⁶⁷ SPD je převážně řazeno ke krajní pravici. Avšak zařazení na pravo-levém politickém spektru podle některých autorů nemusí být tak jednoznačné. I přes prohlášení Radima Fialy, že SPD je pravicové hnutí,⁶⁸ je v programu hnutí spousta bodů, které pravicové nejsou (např. zestátnění exekutorů nebo odvolatelnost politiků a soudců).⁶⁹ Avšak politolog Kamil Švec z Karlovy Univerzity SPD zařadil k extrémní pravici.⁷⁰ SPD se od svého vzniku vždy dostala do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR.⁷¹

⁶⁷ *Idnes.cz: Okamura vystoupil z Úsvitu, zakládá hnutí Svoboda a přímá demokracie* [online]. [cit. 5. 2. 2022]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/okamura-opustil-usvit-zaklada-hnuti-svoboda-a-prima-demokracie.A150505_101715_domaci_hv

⁶⁸ *Ct24.ceskatelevize.cz: „Jsme radikální hnutí.“ Okamura má novou stranu SPD* [online]. [cit. 5. 2. 2022]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1537546-jsme-radikalni-hnuti-okamura-ma-novou-stranu-spd>

⁶⁹ KOLMAN, Petr. Je SPD extrémní pravice? A je to vůbec pravice?. *Listy* [online]. 2018, roč. 1, č. 1. [cit. 5. 2. 2022] ISSN 1210-1222. Dostupné z: <http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=181&clanek=011849>

⁷⁰ *Idnes.cz: Okamurova SPD zaujme jen extrémně nespokojené voliče, shodují se experti* [online]. [cit. 7. 2. 2022]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/okamura-pritahne-extremne-nespokojene-volice-shoduji-se-politologove.A150616_190158_domaci_san

⁷¹ *Volby.cz: Výsledky voleb a referend* [online]. [cit. 5. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.volby.cz>

3.1.1 Program a stěžejní témata SPD

V programu hnutí dominuje apel na nacionalismus, kde uvádí: „*Hnutí Svoboda a přímá demokracie je vlastenecké a demokratické hnutí...*“. Dále strana užívá tvrdý euroskepticismus: „*Projekt Evropské integrace je spojen s faktickým oslabením a likvidací národních států a národů Evropy.*“. Také se silně vyhrazuje proti nelegální imigraci a islámu: „*Součástí Evropské integrace je řízená islamizace Evropy. Probíhající nelegální imigrace je počáteční fází konfliktu, který v konečném důsledku ohrozí svobodu, demokracii i samotnou existenci České republiky...*“. Hnutí klade silný požadavek přímé demokracie ve formě referend ohledně otázek jako odvolatelnost politiků, soudců nebo vystoupení ČR z EU: „*Za základní princip obrany demokracie považujeme zavedení přímé demokracie a široké zapojení občanů do řízení země.*“.⁷²

3.1.2 Populistické znaky SPD

Při definici „lidu“ se hnutí opírá o hodnoty jako tradiční rodina, zájmy občanů, a kultura českého národa.⁷³ Z politického dlouhodobého programového prohlášení je zde jasný apel na tradiční hodnoty a jejich základ: „*Podporujeme tradiční hodnoty naší společnosti a považujeme fungující rodinu za její podstatu*“. Další hodnotou je zde vyzdvihování křesťanské kultury: „*Naše společnost má národní tradice vycházející z kořenů židovské, antické a křesťanské kultury...*“ a v neposlední řadě důraz na vlastenectví občanů: „*Budme dobrými vlastenci.*“.⁷⁴ „Lid“ je tedy skupina, která pojímá výše definované hodnoty.

⁷² Spd.cz: *Politický dlouhodobý program SPD* [online]. [cit. 5. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.spd.cz/program-vypis/>

⁷³ Tamtéž

Facebook.com: *Tomio Okamura – SPD* [online]. [cit. 5. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/tomio.cz/posts/4862964313714345>

Facebook.com: *Tomio Okamura – SPD* [online]. [cit. 5. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/tomio.cz/posts/4869933299684113>

Facebook.com: *Tomio Okamura – SPD* [online]. [cit. 5. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/tomio.cz/posts/4850349361642507>

⁷⁴ Spd.cz: *Politický dlouhodobý program SPD* [online]. [cit. 5. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.spd.cz/program-vypis/>

Avšak „lid“ je definován i skupinou, která proti němu stojí. Z příspěvků Tomia Okamury vyplývá záměrná provokace s cílem upoutat pozornost a podpořit polarizaci tvrzením, že „lid“ stojí proti migrantům nebo osobám vyznávajícím islám.⁷⁵

Definice „elity“, která stojí v antagonistickém vztahu k „lidu“, je nejčastěji připisována EU, která je často SPD nazývána jen jako „Brusel“. V programovém prohlášení se vyskytuje tvrdý euroskepticismus vůči EU, která má sloužit pouze ke zničení členských států: *„Současná podoba evropské integrace je chybným projektem vytvoření evropského superstátu. Projekt je spojen s faktickým oslabením a likvidací národních států a národů Evropy.“*⁷⁶

„Elita“ může být definována také tím, že podporuje skupiny, které stojí proti „lidu“, tedy věřící islámského náboženství: *„Volíte Evropu svobodných národů a Evropu krásy a svobody, nebo islamizovanou Evropskou unii, která nás vede do otroctví, tyranie a zvrácenosti?“*⁷⁷

Tvrdý euroskepticismus je Tomiem Okamurou používán velice často. Dává EU za vinu zničení zemědělství v ČR použitím dramatizace a odkazováním se na „konec zlatých časů“: *„Evropská unie zničila české zemědělství. Jeho stav je katastrofální“*.⁷⁸ Dále je EU vykreslována jako diktát, který členským státům, jako jeho provinciím, fakticky vládne.⁷⁹

⁷⁵ Facebook.com: Tomio Okamura – SPD [online]. [cit. 5. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/tomio.cz/posts/4839716116039165>

⁷⁶ Spd.cz: Politický dlouhodobý program SPD [online]. [cit. 5. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.spd.cz/program-vypis/>

⁷⁷ Facebook.com: Tomio Okamura – SPD [online]. [cit. 5. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/tomio.cz/posts/4839716116039165>

⁷⁸ Facebook.com: Tomio Okamura – SPD [online]. [cit. 5. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/tomio.cz/posts/4839699709374139>

Facebook.com: Tomio Okamura – SPD [online]. [cit. 5. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/tomio.cz/posts/4839700999374010>

⁷⁹ Facebook.com: Tomio Okamura – SPD [online]. [cit. 5. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/tomio.cz/posts/4876364322374344>

Facebook.com: Tomio Okamura – SPD [online]. [cit. 5. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/tomio.cz/posts/4877090585635051>

Populistickým znakem antiinstitucionálnosti v dlouhodobém programovém prohlášení je jasný apel na přímou demokracii, tedy snaha o zavedení referend na různé politické otázky (viz podkapitola „Program a stěžejní témata SPD“). Nejčastěji navrhovaným tématem referenda je vystoupení z EU, které se poslanci hnutí snažili prosadit hned několikrát jako ad hoc ústavní zákon o referendu o vystoupení ČR z EU.⁸⁰ Na nutnost referenda o vystoupení z EU dává předseda Tomio Okamura důraz snad v každém facebookovém příspěvku, který se týká EU: „*Požadujeme prosazení zákona o referendu, včetně referenda o vystoupení z EU*“.⁸¹

Co se týče definování krize, SPD nejčastěji jmenuje Evropskou imigrační krizi a setrvávání ČR v EU. Programové prohlášení tyto dvě krize shrnuje ve dvou větách: „*Projekt stávající evropské integrace také přímo ohrozí svobodu a demokracii v Evropě. ...Probíhající nelegální imigrace je počáteční fází konfliktu, který v konečném důsledku ohrozí svobodu, demokracii i samotnou existenci České republiky a našeho národa.*“⁸²

3.1.3 Vyhodnocení SPD

Hnutí Svoboda a přímé demokracie by se na základě stanovených znaků, které splnilo, dalo hodnotit jako nacionalisticko populistická strana. Svou volební přitažlivost získává tvrzením, že zastupuje zájmy „lidu“, tedy často idealizovaného národního kolektivu. Spoléhá se na dichotomii „my versus oni“.

Nutno podotknout, že SPD bylo uvedeno ve výroční zprávě Ministerstva vnitra ČR (dále „MVČR“) roku 2019 jako hrozba. Podle MVČR šíří ve společnosti strach,

⁸⁰ KYSELA, Jan a kolektiv. *Populismus v demokratickém právním státě: hrozba nebo výzva?*. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-402-2.

⁸¹ Facebook.com: Tomio Okamura – SPD [online]. [cit. 5. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/tomio.cz/posts/4849383578405752>

Facebook.com: Tomio Okamura – SPD [online]. [cit. 5. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/tomio.cz/posts/4826860710658039>

Facebook.com: Tomio Okamura – SPD [online]. [cit. 5. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/tomio.cz/posts/4843568538987256>

⁸² Spd.cz: *Politický dlouhodobý program SPD* [online]. [cit. 5. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.spd.cz/program-vypis/>

motivuje k nenávisti k jiným skupinám lidí, ve své propagaci používá dezinformace nebo konspirační teorie, které polarizují společnost.⁸³

3.2 ANO 2011

Hnutí ANO 2011 založil v roce 2012 Andrej Babiš v návaznosti na občanské sdružení Akce nespokojených občanů.⁸⁴ Hnutí za své hlavní cíle považuje prosazení fungujícího státu a boj s korupcí. Ideologicky je ANO většinou řazeno do centra politického spektra. Nejdominantnější postava hnutí a její předseda Andrej Babiš jej definoval jako „pravicovou stranu se sociálním cítěním“.⁸⁵ Co se týče stranické typologie, bývá hnutí ANO 2011 řazeno mezi strany typu firmy s ohledem na mikromanagement svého předsedy.⁸⁶ Andrej Babiš je velkou silou pro mobilizaci mas, s počtem sledujících na svém facebookovém profilu se řadí hned za Tomia Okamuru.⁸⁷ Hnutí se od svého vzniku vždy dostalo do poslanecké sněmovny.⁸⁸

3.2.1 Program a stěžejní témata ANO 2011

V úvodním slově Andreje Babiše k programu je uvedeno, že ANO přichází „s programem pro všechny občany“.⁸⁹ Priority programového prohlášení ANO k volbám do poslanecké sněmovny 2021 byly zaměřeny především na národní zájmy, sociální politiku, zdravotnictví, životní prostředí a průmysl. Velkou část zaměření programového prohlášení hrálo řešení následků pandemie COVID-19.

⁸³ Ministerstvo vnitra ČR. Zpráva o projevech extremismu a předsudečné nenávisti na území České republiky v roce 2019. Praha [online]. [cit. 7. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/extremismus-vyrocní-zpravy-o-extremismu-a-strategie-boje-proti-extremismu.aspx>

⁸⁴ Mvcr.cz: Rejstřík politických stran a politických hnutí [online]. [cit. 7. 2. 2022]. Dostupné z: https://aplikace.mvcr.cz/seznam-politickych-stran/Vypis_Rejstrik.aspx?id=368

⁸⁵ Echo.24: ANO je pravicová strana se sociálním cítěním, řekl Babiš [online]. [cit. 7. 2. 2022]. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/w6Ux7/ano-je-pravicova-strana-se-socialnim-citenim-rekl-babis>

⁸⁶ Muni.cz: Kdo rozhoduje v českých politických stranách? Vzestup nových politických podnikatelů ve srovnávací perspektivě [online]. [cit. 7. 2. 2022]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cepst/article/view/4415/3475>

⁸⁷ Facebook.com: Andrej Babiš [online]. [cit. 7. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/AndrejBabis>

⁸⁸ volby.cz: Výsledky voleb a referend [online]. [cit. 7. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.volby.cz>

⁸⁹ Anobudelip.cz: ANO – Volební program [online]. [cit. 7. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.anobudelip.cz/file/edee/2021/ano-volebni-program.pdf>

V několika bodech program obsahuje výrazně populistickou rétoriku, a to u témat odevzdání státní svrchovanosti institucím EU, přijetí eura nebo ilegální migrace.⁹⁰

3.2.2 Populistické znaky ANO 2011

ANO při definování „lidu“ nepoužívá jeho morální nadřazení nad „elitami“. Skupina „lidu“ je pojmána jako všichni občané ČR, které spojuje potřeba ochrany hnutím ANO před „elitami“. Mohla by to shrnout věta z programového prohlášení ANO z roku 2021: „*Budeme tvrdě hájit naše národní zájmy v Evropě – tak jako dosud*“.⁹¹

Na potřebu ochrany „lidu“ výrazně poukazuje Andrej Babiš krátkými videi na svém facebookovém profilu. Dramatizace a snaha o vyvolání strachu je z nich zřejmá. Videi jsou následně doprovázena krátkými texty na témata hrozeb, před kterými bude „lid“ chráněn: „*Budu bránit naši suverenitu. Až do roztrhání těla! Budu bránit vaše důchody. Až do roztrhání těla! Budu vás bránit před nelegálními migranty. Až do roztrhání těla!*“⁹²

Definice „elit“ je oproti definici „lidu“ více výstižná. Je vykreslován jejich škodlivý postoj vůči občanům ČR. V předvolebním období byla za škodlivá označována ostatní politická uskupení, která také kandidovala do poslanecké sněmovny (např. koalice PirSTAN nebo koalice SPOLU).

V prioritách programového prohlášení je vyjádřen měkký euroskepticismus obviňující již zmíněná politická uskupení, která podporují určité změny označené jako škodlivé pro občany ČR. Prohlášení se týká například měnové politiky: „*Nevyměníme českou korunu za euro, tak jako to chtějí TOP 09 a Piráti. Nikdy nepřipustíme, abychom ztratili samostatnost v měnové a hospodářské politice...*“ nebo také migrační otázky „*Na rozdíl od TOP 09 a Pirátostánu budeme dál*

⁹⁰ 2021.programydovoleb.cz: ANO Priority [online]. [cit. 7. 2. 2022]. Dostupné z: <https://2021.programydovoleb.cz/strana/ano-2011/priority>

⁹¹ Tamtéž

⁹² Facebook.com: Andrej Babiš [online]. [cit. 7. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/watch/?ref=saved&v=625667951774188>

Facebook.com: Andrej Babiš [online]. [cit. 7. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/watch/?ref=saved&v=548374762902620>

Facebook.com: Andrej Babiš [online]. [cit. 7. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/watch/?ref=saved&v=912903589635846>

*nekompromisně hájit naši pozici v otázce ilegální migrace. Nepřipustíme, aby nám někdo diktoval, kdo u nás bude žít.“*⁹³

Některé facebookové příspěvky Andreje Babiše byly unikátní svou formou. Specificky nikoho neoznačovaly, ale bylo jasné, že se mají týkat již zmíněných koalic. Tyto koalice byly definovány v antagonistickém vztahu vůči občanům ČR skrze jejich postoje vylíčené Andrejem Babišem. Příspěvky se týkaly otázek migrační krize „*Chaty a chalupy migrantům? Nikdy! Uprchlíci, vítejte? Tak to v žádném případě!*“⁹⁴ Dále se také týkaly přímého postoje politických „elit“ vůči občanům „*Chtěli by trestat pracovité a poctivé. Tak to fakt nechci! Nejradši by parazitovali na pracovitých. Tak tohle fakt nechci!*“⁹⁵

Avšak postoje politické „elity“ byly definovány i přímo. Andrej Babiš například napsal: „*Odmítám spolupráci s Pirátostánem. Pan Ivan Bartoš říká, že chtějí posílit roli Evropského parlamentu a připravit nás tak o naši suverenitu. Já říkám, že Evropský parlament je víceméně zbytečný a neměl by ani fungovat.*“⁹⁶

Za antiinstitucionální by se dal považovat negativní postoj Babiše k Senátu Parlamentu ČR. Ve své knize Babiš nazírá na Senát jako na „*údajnou pojistku demokracie*“.⁹⁷ Babiš tvrdí, že: „*Senát je de facto zbytečný, zpomaluje legislativní proces, stojí 600 miliónů korun ročně, a navíc ztratil kompetenci volit*

⁹³ 2021.programydovoleb.cz: ANO priority [online]. [cit. 7. 2. 2022]. Dostupné z: <https://2021.programydovoleb.cz/strana/ano-2011/priority>

⁹⁴ Facebook.com: Andrej Babiš [online]. [cit. 7. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/AndrejBabis/posts/2352758151527482>

Facebook.com: Andrej Babiš [online]. [cit. 7. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/AndrejBabis/posts/2352759288194035>

⁹⁵ Facebook.com: Andrej Babiš [online]. [cit. 7. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/AndrejBabis/posts/2352768858193078>

Facebook.com: Andrej Babiš [online]. [cit. 7. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/AndrejBabis/posts/2352765811526716>

⁹⁶ Facebook.com: Andrej Babiš [online]. [cit. 7. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/AndrejBabis/posts/2366803413456289>

⁹⁷ BABIŠ, Andrej. *O čem sním, když náhodou spím*. Praha: vlastní nakladatel, 2017. ISBN 978-80-270-3448-2.

prezidenta...“.⁹⁸ Případné zrušení Senátu by směřovalo k význačnému oslabení, v tomto případě úplnému odstranění, důležité státní instituce. Další antiinstitucionální myšlenkou v jeho knize je změna volebního systému zavedením „200 jednomandátových volebních obvodů a v nich by vyhrával ten, který dostal nejvíc hlasů“. To by mělo za následek možnost vytvoření jednobarevné vlády a snížení vlivu menších opozičních stran.⁹⁹

Co se týče proklamace krize, je hlavně připisována na úkor již zmíněných koalic PirSTAN a SPOLU. Ve facebookových příspěvcích Babiše je připisována „elitě“ jak přímo. Koalici SPOLU je dokonce vypsán list všeho špatného, co se může stát, pokud se tato politická „elita“ dostane k moci: „*SPOLU zruší naši českou korunu a zavedou euro. SPOLU budou dobrovolně přijímat ilegální migranty. SPOLU zvednou daně. SPOLU zaprodají naši zemi Bruselu. SPOLU zprivatizují nemocnice, dělali to vždy. SPOLU si zprivatizují to, co ještě zbylo. Budvar, České dráhy, Českou poštu, Lesy České republiky a Čepro. SPOLU s nimi se vrátí lobbisté, kmotři, veksláci a tuneláři...*“.¹⁰⁰

3.2.3 Vyhodnocení ANO 2011

Hnutí ANO 2011 se dá považovat za identitárně populistické, neboli ryze populistické, jelikož je populismus hlavní částí jeho identity a strana se nehlásí k žádné ideologii, a dokonce je nazývána Andrejem Babišem jako hnutí pro všechny (ang. *catch all party*). Z tohoto pohledu by se ANO dalo řadit i mezi nově/centristicko populistická uskupení, protože není zatíženo ideologickým omezením a může tak voličům říkat, co chtějí slyšet. S tímto označením souvisí i silná přítomnost lídra Andreje Babiše. Hlavním cílem ANO je tedy politika protestu namířená proti politice jimi definovaných „elit“ a naopak obhajoba a ochrana zájmů „obyčejných lidí“.

⁹⁸ Novinky.cz: *Babiš chce začít jednat o zrušení Senátu, je prý zbytečný a drahý* [online]. [cit. 7. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/babis-chce-zacit-jednat-o-zruseni-senatu-je-pry-zbytecny-a-drahy-40011640>

⁹⁹ BABIŠ, Andrej. *Sdílejte, než to zakážou!*. Praha: ANO 2011, 2021. ISBN 978-80-11-00009-7.

¹⁰⁰ Facebook.com: *Andrej Babiš* [online]. [cit. 7. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/AndrejBabis/posts/2351991951604102>

3.3 Česká strana sociálně demokratická

Česká strana sociálně demokratická (dále „ČSSD“) byla registrována do rejstříku politických stran v roce 1990, ale její historie se datuje až do roku 1878 kdy byla součástí rakouské sociální demokracie a poté roku 1893 vystupovala jako samostatná strana, a to ji dělá nestarší existující českou politickou stranou.¹⁰¹

Jak už i z názvu vyplývá, ČSSD je tradiční levicovou sociálně demokratickou stranou. Původně byla stranou dělníků a části liberálně a levicově orientovaných intelektuálů. Vzhledem k tomu, že dělníků v průběhu 20. století hodně ubylo, začala se strana soustředit na všechny pracující z nižší až střední třídy. ČSSD tak tedy lze chápat jako stranu zastupující práva zaměstnanců.¹⁰² Od roku 2010 strana zažívala klesající trend v zisku voličů. V roce 2017 získala 368 347 hlasů a tím 15 mandátů a v posledních volbách 2021 se nedostala do Poslanecké sněmovny přes 5% uzavírací klauzuli.¹⁰³

3.3.1 Program a stěžejní témata ČSSD

Volební program ČSSD nese podobu desatera. Těchto deset přikázání sociální demokracie se zaměřuje na podporu pracujících, seniorů a rodin. Co se týče programového bodu o zaměstnancích, ČSSD chtěla prosadit minimální mzdu od ledna 2022 ve výši 18 tisíc korun a další rok na 20 tisíc. Také chce zavést pětítýdenní dovolenou pro všechny zaměstnance a zachování věku odchodu do důchodu na hranici 65 let.¹⁰⁴ Ohledně zdanění chce usilovat o zavedení majetkové daně z majetků nad sto milionů korun se sazbou jednoho procenta ročně, progresivního zdanění příjmů fyzických osob kvůli zrušení superhrubé

¹⁰¹ *Mvcr.cz: Rejstřík politických stran a politických hnutí* [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: https://aplikace.mvcr.cz/seznam-politicky-stran/vypis_rejstrik.aspx?id=99

VRŠECKÝ, Zdeněk. *Analýza ideologických východisek vybrané politické strany v rámci českého stranického systému – ČSSD*. Plzeň, 2016. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta filozofická. Vedoucí práce PhDr. Petr Krčál, Ph.D. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://otik.uk.zcu.cz/bitstream/11025/22810/1/Bakalarska%20prace%20-%20Zdenek%20Vrsecky.pdf>

¹⁰² Tamtéž

¹⁰³ *Volby.cz: Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 8.10.-9.10.2021* [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/ps2021/ps2?xjazyk=CZ>

¹⁰⁴ *2021.programydovoleb.cz: ČSSD Priority* [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://2021.programydovoleb.cz/strana/ceska-strana-socialne-demokraticka/priority>

mzdy v roce 2020, a také zavedení progresivní dědické daně u majetků nad padesát milionů korun.¹⁰⁵

3.3.2 Populistické znaky ČSSD

Nelze popřít, že ČSSD nabízí nesplnitelné sliby svým voličům, avšak tento styl rétoriky se nedá považovat za populistický. I přes občasné označování majetnější populace ČR nebo záměrů politických konkurentů, v programu ČSSD nenalezneme klasické rozdělování společnosti do dvou homogenních celků, které by byly morálně rozděleny a stály proti sobě v antagonistickém vztahu. Mírným náznakem může být prohlášení Jana Hamáčka „*Bohatí by měli platit vyšší daně než chudí.*“, ve kterém sice rozděluje společnost na dvě skupiny, ale nepřipisuje jim morální hodnoty nebo nepřátelský vztah.¹⁰⁶ Označování „elit“ by se dalo spatřovat v jiných politických uskupeních, které podle ČSSD způsobují krizi.

Co se týká znaků antiinstitucionálnosti, ČSSD ve své historii podávala návrhy v ústavněprávních otázkách. V šestém volebním období například poslanci ČSSD usilovali o zavedení přímé volby prezidenta cestou novely Ústavy. Jako populistický se tento návrh jeví kvůli oslabení funkce obou komor parlamentu. V osmém volebním období poslanci podali návrh ústavního zákona o celostátním referendu, který by měnil podmínky pro konání referenda i otázek, kterých by se mohlo týkat.¹⁰⁷

Proklamace krize by mohla být spatřována ve volebních novinách ČSSD: „*Pozor! Drastické utahování opasků!*“. Jan Hamáček zde varuje před ostatními politickými uskupeními: „*Vláda pravice a ANO bude privatizovat*“.¹⁰⁸ Jan Hamáček upozorňuje na určitou krizi z pozice ochrany občanů před politikou a řízením státu jinými

¹⁰⁵ Tamtéž

¹⁰⁶ Facebook.com: Jan Hamáček [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/watch/?ref=saved&v=361616835701583>

¹⁰⁷ KYSELA, Jan a kolektiv. *Populismus v demokratickém právním státě: hrozba nebo výzva?*. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-402-2.

¹⁰⁸ Cssd.cz: *Už vám dorazily do schránek naše volební noviny?* [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.cssd.cz/aktualne/aktuality/uz-vam-dorazily-do-schranek-nase-volebni-noviny/>

Facebook.com: Jan Hamáček [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/hamacekjan/posts/419500622866883>

politiky: „*Pokud tu někdo chce znovu dělat experimenty jako za Drábka a Kalouska, pokud někdo plánuje tupé škrty, pokud někdo chce zase vzít 10 % policistům a plánuje rozklad sociálního státu, tak se tomu opět postavíme a budeme proti tomu dělat všechno, co je v našich silách*“.¹⁰⁹

3.3.3 Vyhodnocení ČSSD

I přes náznaky rámování politických oponentů do politické „elity“ strana ČSSD tolik nesplňuje znak rozdělování společnosti na „lid“ a „elitu“. Co se týče kritérií antiinstitucionálnosti a prohlašování krize, ty ČSSD určitě splňuje. Právě ve zmínkách o krizi lze nalézt náznaky rámování politických „elit“. ČSSD by se dala označit jako tradiční levicová strana, protože je založena spíše na rozpoznatelné a umírněné ideologii než na osobnosti lídra a populismu používá parciálně jako doplnění svého programového prohlášení.

3.4 Občanská demokratická strana

Občanskou demokratickou stranu (dále „ODS“) založil v roce 1991 po rozpadu Občanského fóra Václav Klaus, který byl až do roku 2002 jejím předsedou. ODS se označuje jako liberálně konzervativní pravicová strana navazující na křesťanské tradice a také se zasazuje o standardní fungování liberální demokracie.¹¹⁰ ODS se ve všech volebních obdobích dostala do poslanecké sněmovny buď jako koalice, nebo opozice, a to ji dělá stranou, která má jako jediná neustálé zastoupení v Poslanecké sněmovně ČR.¹¹¹ Základními principy ODS podle jejich webových stránek je *“důraz na soukromé vlastnictví, nízké daně, podnikavost, solidaritu zodpovědných, snižování byrokracie, malý a bezpečný stát, ochranu soukromí, individuální zodpovědnost, zdravé veřejné finance*

¹⁰⁹ Facebook.com: Jan Hamáček [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/watch/?ref=saved&v=280202893828305>

¹¹⁰ Ods.cz: Základní informace o Občanské demokratické straně [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.ods.cz/o-nas>

¹¹¹ Volby.cz: Výsledky voleb a referend [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.volby.cz>

a nezadluženou budoucnost“.¹¹² Nynějším předsedou ODS a současným premiérem je Petr Fiala.

3.4.1 Program a stěžejní témata ODS

Priority ODS již byly zmíněny v předchozí podkapitole. Pro volby do poslanecké sněmovny roku 2021 je ODS součástí koalice SPOLU, ve které figurují její partneři KDU-ČSL a TOP 09. Program a stěžejní témata koalice SPOLU se zaměřuje na 100% digitalizaci státní správy díky, které má v plánu snížit počet úředníků o 13 %. Koalice chce zprostředkovat napojení na evropskou vysokorychlostní síť, a tak vrátit Prahu zpátky na trasu z Vídně do Berlína. Důležitým tématem je také zadržování vody v krajině. Zajímavým bodem ve zdravotnictví by mohlo být zvýhodnění občanů, kteří dbají na prevenci svého zdraví. Koalice SPOLU dává jasně najevo, že jejich hodnoty patří na západ, a tudíž, že budoucnost ČR leží v EU a NATO.¹¹³

3.4.2 Populistické znaky ODS

Vymezení skupiny „lidu“ jako homogenního celku, který zastává kladnou morální integritu u strany ODS nenajdeme. Většinou jsou na facebookovém profilu předsedy Petra Fialy, nebo v programovém prohlášení používány reference (např. občané ČR, užívání přivlastňovacích frází jako „našeho státu, naší země, našich dětí“) bez uvádění jakýchkoliv ctností.¹¹⁴

I když ODS přímo nedefinuje skupinu „lidu“, vymezení „elity“ jako skupiny, která má špatné morální vlastnosti a obyvatelům ČR škodí je zřejmé. Toto vymezení je vidět hlavně na facebookovém profilu Fialy a oficiálním profilu ODS. Jako představitelé „elity“ jsou zde vykreslována politická uskupení ANO 2011, SPD a KSČM a jejich předsedové. To, že je na tato politická uskupení nazíráno jako na

¹¹² Ods.cz: Základní informace o Občanské demokratické straně [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.ods.cz/o-nas>

¹¹³ 2021.programydovoleb.cz: SPOLU Priority [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://2021.programydovoleb.cz/strana/spolu-ods-kducsl-top09/priority>

¹¹⁴ 2021.programydovoleb.cz: SPOLU Volební program [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://2021.programydovoleb.cz/strana/spolu-ods-kducsl-top09/volebni-program>

Facebook.com: ODS – Občanská demokratická strana [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/ods.cz/posts/10159671935452700>

nemorální celek, který chce poškodit a rozvrátit společnost shrnuje příspěvek Fialy: „*Mají obrovskou moc. Nakoupili si média. Těší se podpoře z Ruska placených konspiračních serverů. A lžijí jed do české společnosti. Ničí hodnoty. Rozvracejí vztahy. Uplácejí svoje voličské skupiny. Záměrně staví děti proti rodičům...*“. Ve stejném příspěvku jsou definovány i cíle této skupiny: „*Jejich cíl je zřejmý. Ovládnout Českou republiku a nerušeně dál vysávat naše společné peníze...*“.¹¹⁵

Nejvýraznější bod antiinstitucionálnosti ze strany ODS se týká 6. volebního období, tedy volební období vlády Petra Nečase, při kterém se ODS spolu s TOP 09 zavázaly k zavedení přímé volby prezidenta republiky.¹¹⁶ Jak již bylo zmíněno v kapitole o ČSSD, která v tomto období také usilovala o přímou volbu prezidenta, tato novela ústavy se jeví jako antiinstitucionální a populistická skrze oslabení obou komor parlamentu.

Krizi, ve které se ČR nachází a v budoucnu může nacházet, ODS připisuje již zmíněným uskupením ANO 2011, SPD a KSČM. Na facebookových stránkách ODS bylo využito fiktivních budoucích „zpráv“ o konání představitelů zmíněných uskupení, které mělo špatný dopad na ČR. V těchto fiktivních zprávách je například Tomio Okamura ve funkci prvního vicepremiéra a ministra vnitra, který prosadil referendum o vystoupení ČR z EU což vedlo k nepokojům v republice, které Okamura potlačil za pomoci policejních složek.¹¹⁷ Budoucí ministryni financí Aleně Schillerové je zase připisován bankrot ČR.¹¹⁸

Další proklamací krize je připisování zdražování energií, potravin, služeb nebo stavebního materiálu Andreji Babišovi ve formě letáků: „*BABIŠOVA DRAHOTA není předvolební slogan, ale realita. Všichni to pocítujeme na vlastní kůži. Zdražují*

¹¹⁵ Tamtéž

¹¹⁶ *Vláda.cz: Přímá volba prezidenta* [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/prima-volba-prezidenta--78534>

¹¹⁷ *Facebook.com: ODS – Občanská demokratická strana* [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/ods.cz/videos/649822373090116>

¹¹⁸ *Facebook.com: ODS – Občanská demokratická strana* [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/ods.cz/videos/1272361956542140>

energie, potraviny, služby.“.¹¹⁹ ODS dává občanům jasně najevo, že při zvolení těchto politických uskupení a jejich setrvání u moci, bude mít za následek devastaci ČR: „*Když vyhrají populisté a extremisté, udělají z nás během několika let nevýznamnou, izolovanou, chudou a ohroženou zemi na východě Evropy.*“.¹²⁰

3.4.3 Vyhodnocení ODS

Strana ODS nevytyčuje skupinu „lidu“ přímo jako jednotnou morálně ctnostnou skupinu. Na druhou stranu „elity“ dle ODS zastávají spoustu negativních hodnot, jako morální zkaženost a mocenský vliv. Znak antiinstitucionálnosti se týkal jen přímé volby prezidenta. Co se týče vykreslování krize, zde byla ODS velice důrazná ve vyjasnění toho, co se může stát, pokud občané budou volit pro jmenované „elity“. ODS by se tedy dala označit jako tradiční liberálně konzervativní pravicová strana, která parciálně využívá některé prvky populistické rétoriky pro prosazení svého programu.

3.5 Komunistická strana Čech a Moravy

Komunistická strana Čech a Moravy (dále „KSČM“) měla nepřetržitě od roku 1992 až do roku 2021, kdy se nedostala přes 5% uzavírací klauzuli, zastoupení v poslanecké sněmovně.¹²¹ Strana byla registrována roku 1990 po zániku Komunistické strany Československa, která zanikla dle zákona č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu.¹²² Jak již z názvu KSČM vyplývá, stranická ideologie se hlásí k socialismu. Program strany vychází z marxistické teorie otevřené dialogu. Zárodek problémů dnešního světa, a tudíž i ČR, vidí strana v nastavení ekonomického systému kapitalismu.¹²³ Hlavním cílem

¹¹⁹ Facebook.com: Petr Fiala [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/petr.fiala1964/posts/4470657149681800>

¹²⁰ Facebook.com: Petr Fiala [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/petr.fiala1964/posts/4455326107881571>

¹²¹ Volby.cz: Výsledky voleb a referend [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.volby.cz>

¹²² BASTL, Martin et al. *Krajní pravice a krajní levice v ČR*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3797-3.

Zákon č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu

¹²³ Web.archive.org: Program „Naděje pro ČR“ [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20061012133111/http://www.kscm.cz/index.asp?thema=2679&category=>

strany je zavedení socialismu, který strana vidí jako „*demokratickou společnost svobodných, rovnoprávných občanů, společnost politicky a hospodářsky pluralitní, postavená na maximální občanské samosprávě, prosperující a sociálně spravedlivá...*“.¹²⁴ Počet členů KSČM má od svého vzniku klesající tendenci, roku 1990 to bylo přes 750 tisíc členů a roku 2021 přes 26 tisíc.¹²⁵

3.5.1 Program a stěžejní témata KSČM

Jak se dá očekávat, priority programu a stěžejní témata KSČM se nesou v duchu socialismu. Co se týče státních příjmů, je předkládáno řešení výrazného zdanění nadnárodních firem, zdanění komerčních internetových gigantů nebo zavedení miliardářské daně.¹²⁶ Strana prosazuje pomoc pracujícím občanům zavedením 35hodinového pracovního týdne při zachování mzdy. Pomoc pracujícím občanům ČR také vystihuje věta z programového prohlášení: „*Říkáme jasné NE pracujícím chudobě! Příjem z jednoho zaměstnání musí zajistit důstojný život a motivovat*“.¹²⁷

Ještě před vstupem ČR do Severoatlantické aliance se KSČM stavěla vůči tomuto členství kriticky a v 7. volebním období poslanci KSČM předložili návrh zákona o referendu o vypovězení Severoatlantické smlouvy.¹²⁸ Bod o vystoupení ČR z NATO, a tím zlepšení vztahů s Ruskem a Čínou pro volby do Poslanecké sněmovny 2021 také nechyběl.¹²⁹

¹²⁴ *Kscm.cz: Stanovy Komunistické strany Čech a Moravy* [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: https://www.kscm.cz/sites/default/files/soubory/Stanovy/stanovy_kscm_2016.pdf

¹²⁵ *Parlamentnilisty.cz: KSČM ubývají členové a stoupá jejich věkový průměr* [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/KSCM-ubyvaji-clenove-a-stoupa-jejich-vekovy-prumer-232765>

¹²⁶ *2021.programydovoleb.cz: KSČM Priority* [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://2021.programydovoleb.cz/strana/komunisticka-strana-cech-a-moravy/priority>

¹²⁷ Tamtéž

¹²⁸ KYSELA, Jan a kolektiv. *Populismus v demokratickém právním státě: hrozba nebo výzva?*. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-402-2.

¹²⁹ *2021.programydovoleb.cz: KSČM Priority* [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://2021.programydovoleb.cz/strana/komunisticka-strana-cech-a-moravy/priority>

3.5.2 Populistické znaky KSČM

KSČM definuje „lid“ po vzoru socialismu, tedy že je „elitami“ utlačován. Je zde viděn nepoměr mezi občany, který se musí napravit: *„Jako strana, jejímž strategickým cílem je socialismus, usilujeme o zásadní změnu poměrů v České republice ve prospěch většiny jejích obyvatel“*. „Lid“ je vykreslován jako skupina obyvatel, kterému je ubližováno: *„S občany České republiky se nesmí jednat jako s druhořadými obyvateli EU“!*¹³⁰ Touto definicí je pak vytvářena jednota „lidu“, která je morální z toho důvodu, že je utlačována: *„KSČM by určitě nepřipustila, aby se o České republice a jejích občanech rozhodovalo na světových burzách“*.¹³¹

„Elity“ jsou definovány jako beneficianti kapitalismu: *„Chceme prosperující suverénní Českou republiku, ve které si již nebudou moci boháči koupit výhody či přednostní práva“*. Tato skupina pak díky svému postavení škodí „lidu“, což ji dělá morálně zkaženou. V programovém prohlášení je popsán antagonistický postoj nadnárodních korporací vůči občanům ČR: *„je nutné, aby na to přispěla i ta velká podnikatelská, nadnárodní uskupení, která dosud jen kořistila z naší země i práce jejích občanů...“*.¹³²

Ohledně antiinstitucionálnosti strana požaduje právní zakotvení přímé demokracie – ústavní zákon o obecném referendu, lidové veto a lidovou iniciativu.¹³³ Za antiinstitucionální se také dá pokládat programový bod zrušení koncesionářských poplatků, což by mělo za následek likvidaci veřejné služby a zamezení nezávislého a kritického přístupu médií k politikům.¹³⁴

V 2. volebním období poslanci KSČM neúspěšně předložili návrh ústavního zákona na zkrácení volebního období Poslanecké sněmovny, který by měl za následek oslabení státní instituce. V 5. volebním období začala KSČM využívat

¹³⁰ 2021.programydovoleb.cz: KSČM Volební program [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://2021.programydovoleb.cz/strana/komunisticka-strana-cech-a-moravy/volebni-program>

¹³¹ Facebook.com: Vojtěch Filip [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/vojtech.filip.politik/posts/861832078026599>

¹³² 2021.programydovoleb.cz: KSČM Volební program [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://2021.programydovoleb.cz/strana/komunisticka-strana-cech-a-moravy/volebni-program>

¹³³ Tamtéž

¹³⁴ Tamtéž

novou taktiku předkládání návrhů pro přijetí ad hoc ústavních zákonů o celostátním referendu, které by se týkalo konkrétní politické otázky. Tímto způsobem se poslanci pokoušeli obcházet řádný legislativní proces a přenést tak rozhodování na lid. Tento trend pokračoval i v 6., 7. i 8. volebním období.¹³⁵

S proklamací krize strana KSČM nešetří. Již z principu její ideologie se může považovat setrvávání společnosti v globálním a kapitalistickém světě za krizi.¹³⁶ Za krizí stojí přesně definovaní aktéři. Podle předsedy Vojtěcha Filipa byrokracie a politika EU povede miliony obyvatel do chudoby. Globalizace podle Vojtěcha Filipa způsobila neschopnost ČR řídit se vlastním směrem: „*Globální mašinérie nás obklíčila, že si to jen málokdo dokážeme představit. Uplynulá tři desetiletí z nás udělala vazala téměř bez možnosti narovnat se a jít vlastní cestou.*“. ČR je ve vztahu ke globalizaci popisována doslova jako rukojmí: „*Jsmo v zajetí globální ekonomiky, globálního byznysu, do něhož jsme sami sebe vtáhli po roce 1989 mnohem více...*“.¹³⁷

3.5.3 Vyhodnocení KSČM

KSČM je krajně levicová strana, která skrze svou ideologii rozděluje společnost do dvou skupin, tedy „lid“ a „elity“. „Lid“ je vymezen „elitami“, které jej utlačují a které profitují z globalismu a kapitalismu. Antiinstitucionálnost je u strany s tak silným vyděračským potenciálem jako je KSČM zřejmá. Proklamace krize je u strany jako je KSČM s ohledem na její předchůdce evidentní. KSČM by se tedy dala klasifikovat jako neortodoxní strana se svým radikálním apelem na hospodářskou politiku, která pro mobilizaci mas hraje větší roli než nějaký charismatický lídr a tuto ideologii podporuje právě užitím populistické rétoriky.

¹³⁵ KYSELA, Jan a kolektiv. *Populismus v demokratickém právním státě: hrozba nebo výzva?*. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-402-2.

¹³⁶ *Kscm.cz: Stanovy Komunistické strany Čech a Moravy* [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: https://www.kscm.cz/sites/default/files/soubory/Stanovy/stanovy_kscm_2016.pdf

¹³⁷ *Facebook.com: Vojtěch Filip* [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/vojtech.filip.politik/posts/858950814981392>

3.6 Vyhodnocení politických uskupení ČR

Vybraná populistická uskupení ČR mají společnou vlastnost v ne příliš konkrétní definici „lidu“. „Lid“ je definován velice širokými pojmy. Vlastenecký charakter má definice u uskupení, které více tíhnou k nacionalismu, velice široké vymezení jako „občané ČR“ se vyskytuje u pravicových stran, špatné nastavení ekonomického systému, který utlačuje „lid“, je k definici použito u levicových a krajně levicových uskupení.

Definice „elit“ je naopak konkrétní. Každé uskupení definuje „elity“ podle svých ideologií a programových zaměření. „Elitám“ bývá často připisováno vícero špatných vlastností, aby byly konkrétněji vymezeny, ale hlavně ty vlastnosti, které jsou protichůdné k širokým pojmům vymežujícím „lid“. Podle nacionalistických uskupení jsou „elity“ proti vlasteneckým hodnotám, podle pravicových uskupení ubližují „občanům ČR“ jako celku a podle levicových a krajně levicových uskupení benefitují z ekonomického systému, který je nastaven proti „lidu“.

Nebezpečnost antiinstitucionálnosti, jak již bylo u každého jednotlivého uskupení představeno, tkví spíše v udržování politického diskurzu protestu a pochybování ve státní instituce, než přímé rozvracení daných institucí. Jinými slovy řečeno populistická uskupení užívají téma antiinstitucionálnosti pro udržení své relevance mezi svými voliči. Další společná vlastnost populistických uskupení ČR je proklamace krize, i když tato rétorika se v nějaké míře dá čekat od většiny politických uskupení, ovšem s tím rozdílem, že danou krizi nepřipisují „elitám“.

4 Populismus současných politických uskupení V4

U politických uskupení ostatních států V4 (kromě ČR) bude pro vymezení populistických znaků použit jejich volební program, případně oficiální publikace jako noviny, facebookové příspěvky těchto uskupení nebo jejich hlavních představitelů.

4.1 Slovensko – Kotlebovci – Lidová strana Naše Slovensko

Kotlebovci – Lidová strana Naše Slovensko (dále „LSNS“) byla založena v roce 2010 Marianem Kotlebou.¹³⁸ Program LSNS silně navazuje na Slovenskou pospolitost – Národní stranu, která byla v roce 2006 rozpuštěna Nejvyšším soudem Slovenské republiky z důvodu protiústavnosti jejího programu.¹³⁹ V letech 2010-2015 stála strana mimo parlament. Popularitu získala v roce 2016, kdy v parlamentních volbách získala 209 779 počet hlasů a tím 14 mandátů. V roce 2020 se počet hlasů zvýšil na 229 660 se ziskem 17 mandátů.¹⁴⁰ Z volebních programů nebo novin LSNS by se dala zařadit mezi krajně pravicové strany.¹⁴¹

4.1.1 Program a stěžejní témata LSNS

Strana se hlásí ke křesťanským zásadám a podle toho je také vedeno programové prohlášení, tedy jako „Desatero ĽS Naše Slovensko“. V křesťanském duchu je zdůrazněn bod o manželském svazku, který strana pokládá jen za svazek mezi mužem a ženou, a také odmítá registrované partnerství. Význačným bodem je zavedení trestních postihů politiků a vysokých státních úředníků za zneužití svých pravomocí, a to i z nedbalosti. Strana prosazuje i tvrdý euroskepticismus „*Slovenské zájmy stavíme nad diktát Bruselu, a proto odmítáme omezování suverenity členských států Evropské unie... (překlad autora)*“. Stejně tak je i proti členství Slovenské republiky (dále „SR“) v Severoatlantické alianci „*Prosadíme vystoupení Slovenska ze zločineckého paktu NATO a slovenské vojáky stáhneme z okupačních zahraničních misí. (překlad autora)*“.¹⁴²

¹³⁸ *Kotlebovci.sk: Kto sme a čo chceme* [online]. [cit. 13. 2. 2022]. Dostupné z: <http://kotlebovci.sk/kto-sme-a-co-chceme/>

¹³⁹ *Teraz.sk: Prečo súd zakázal Kotlebovu Slovenskú pospolitost?* [online]. [cit. 13. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.teraz.sk/slovensko/sud-zakazal-kotlebovu-slovensku-pospolit/186579-clanok.html>

¹⁴⁰ *Wikipedia.org: Kotlebovci – Ľudová strana Naše Slovensko* [online]. [cit. 13. 2. 2022]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Kotlebovci_-_Ľudová_strana_Naše_Slovensko

¹⁴¹ ŠEVČÍK, Jan. *Pravicové politické strany na Slovensku po roce 1990*. Olomouc, 2018. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, Katedra společenských věd. Vedoucí práce Mgr. David Hampl, Ph.D. [cit. 13. 2. 2022]. Dostupné z: https://theses.cz/id/ii6gbq/Jan_evk_-_DP.pdf?zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dsametová%20revoluce%26start%3D72

¹⁴² *Kotlebovci.sk: Kto sme a čo chceme* [online]. [cit. 13. 2. 2022]. Dostupné z: <http://kotlebovci.sk/kto-sme-a-co-chceme/>

4.1.2 Populistické znaky LSNS

LSNS se silně odvolává na národní zájmy svých občanů. Při definování „lidu“ používá termín „slušní lidé“, který staví proti „problémové skupině“ obyvatelstva. „Problémovou skupinou“ obyvatelstva je myšlena Romská část obyvatelstva SR, která je adresována výrazy např. asociálové, nepřizpůsobiví, osadníci.¹⁴³ Toto rozdělení společnosti hraje důležitou roli v definici „elity“, která se podle LSNS bojí tyto problémy přímo adresovat a pomoci „slušným lidem“ SR.¹⁴⁴ Za „elitu“ považuje LSNS vládu SR. Ve svých novinách LSNS zpolitizovává témata jako COVID-19, již zmíněné kauzy s Romskou částí obyvatelstva, NATO a EU, aby poukázala na neschopnost vlády SR zbavit své obyvatele těchto problémů.

Na poslední straně jednoho vydání svých novin LSNS dokonce uvádí fotky a jména poslanců vládních stran, kteří jsou označováni jako „*Zrádní poslanci, kteří hlasovali pro zákon o covidovém apartheidu. (překlad autora)*“. Vláda je také obviňována z pokusů na obyvatelstvu SR ohledně pandemie COVID-19: „*Vláda udělala ze Slováků doslova pokusné králíky. Nejprve na nás dělala experiment s plošným testováním... tentokrát s očkováním. (překlad autora)*“.¹⁴⁵

Ohledně antiinstitucionálnosti měla strana ve volebním programu pro volby 2016 body jako snížení počtu poslanců ze 150 na 100, vypsání referenda o vypovězení smlouvy SR se Severoatlantickou aliancí, a také vypsání referenda o vystoupení

Kotlebovci.sk: Desatoro ĽS Naše Slovensko [online]. [cit. 13. 2. 2022]. Dostupné z: <http://kotlebovci.sk/program/>

¹⁴³ Kotlebovci – Ľudová strana Naše Slovensko. Stupňujúca agresivita osadníkov si vyžaduje odvážne riešenie!. *Noviny Ľudovej strany naše Slovensko* [online] 2020, roč. 3, č. 1. [cit. 13. 2. 2022]. Dostupné z: <http://kotlebovci.sk/wp-content/uploads/2021/05/noviny-rocnik-3-cislo-1.pdf>

¹⁴⁴ Kotlebovci – Ľudová strana Naše Slovensko. Stupňujúca agresivita osadníkov si vyžaduje odvážne riešenie!. *Noviny Ľudovej strany naše Slovensko* [online]. 2020, roč. 4, č. 1-2. [cit. 13. 2. 2022]. Dostupné z: <http://kotlebovci.sk/wp-content/uploads/2021/05/noviny-rocnik-4-cislo-1-2.pdf>

¹⁴⁵ Kotlebovci – Ľudová strana Naše Slovensko. Stupňujúca agresivita osadníkov si vyžaduje odvážne riešenie!. *Noviny Ľudovej strany naše Slovensko* [online]. 2020, roč. 4, č. 3. [cit. 13. 2. 2022]. Dostupné z: <http://kotlebovci.sk/wp-content/uploads/2021/11/noviny-rocnik-4-cislo-3.pdf>

z EU, dále zrušení financování politických stran ze státního rozpočtu nebo založení domobrany, která ochrání „slušné lidi“ tam, kde selže policie.¹⁴⁶

Snížení počtu poslanců by vedlo k nižšímu zastoupení menších stran, tudíž k oslabení vlivu opozice. Stejně tak zrušení financování politických stran ze státního rozpočtu by vedlo k potlačení politické opozice a utišení jiných názorových přístupů v politice. Zavedením domobrany by vedlo k zneužívání pravomocí a podryvání důvěry policejního orgánu SR.

Prohlašování krize, ve které se SR nachází, se připisuje již zmíněným tématům (COVID-19, EU atd.), které vláda SR není dle LSNS schopna řešit. Jasným zdrojem krize je tedy vláda SR se svým předsedou Igorem Matovičem: *„Žádnému politikovi v historii Slovenska se nepodařilo to, co Igoru Matovičovi. Nekompetentním a arogantním chováním pošval proti sobě většinu slušných občanů, kteří se díky jeho nelogickým a zbrklým opatřením dostali do vážných existenčních problémů. (překlad autora)“*.¹⁴⁷ Jakýkoliv krok vlády je obrácen v krizi. Příkladem je připravovaný zákon o policejním sboru, který LSNS vyložila jako přípravu vlády na zavedení policejního státu: *„Pro případ, že by se lidé postavili na odpor, si vláda přichystala novelu zákona o policejním sboru, která nás vrací zpět o 50. let do minulého století. (překlad autora)“*.¹⁴⁸

4.1.3 Vyhodnocení LSNS

Při vymezování „lidu“ se LSNS odkazuje na vlastenecké hodnoty a na protichůdný vztah „lidu“ a „elity“, za kterou je považována vláda SR, která je definována tím, že nezakročuje proti „problémovým skupinám“, proti kterým LSNS zastává

¹⁴⁶ ŠEVČÍK, Jan. *Pravicové politické strany na Slovensku po roce 1990*. Olomouc, 2018. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, Katedra společenských věd. Vedoucí práce Mgr. David Hampl, Ph.D. [cit. 13. 2. 2022]. Dostupné z: https://theses.cz/id/ii6gbq/Jan_evk_-_DP.pdf?zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dsametová%20revoluce%26start%3D72

¹⁴⁷ Kotlebovci – Ľudová strana Naše Slovensko. Stupňujúca agresivita osadníkov si vyžaduje odvážne riešenie!. *Noviny Ľudovej strany naše Slovensko* [online] 2020, roč. 3, č. 3-4. [cit. 13. 2. 2022]. Dostupné z: <http://kotlebovci.sk/wp-content/uploads/2021/05/noviny-rocnik-3-cislo-3-4.pdf>

¹⁴⁸ Kotlebovci – Ľudová strana Naše Slovensko. Stupňujúca agresivita osadníkov si vyžaduje odvážne riešenie!. *Noviny Ľudovej strany naše Slovensko* [online] 2020, roč. 4, č. 3. [cit. 13. 2. 2022]. Dostupné z: <http://kotlebovci.sk/wp-content/uploads/2021/11/noviny-rocnik-4-cislo-3.pdf>

extremistickou rétoriku a prosazuje radikální politiku. LSNS by se dle rozdělení Pop-Elechea dala pro své silné nacionální apely označit za neortodoxní stranu, konkrétně nacionalisticko populistickou.

Nutno dodat, že soud první instance na Slovensku uznal předsedu strany Mariana Kotlebu vinným z trestného činu v kauze šeků s možnou extremistickou symbolikou.¹⁴⁹

4.2 Maďarsko – Fidesz – Maďarská občanská unie

Fidesz – Maďarská občanská unie (dále „Fidesz“) byla založena roku 1988 pod názvem „Svaz mladých demokratů“ během pár posledních měsíců komunismu v Maďarsku. Po volbách v roce 1990 se jako pravicová politická strana stala trvalou součástí Parlamentu Maďarské republiky. Od roku 2003 je předsedou strany Viktor Orbán.¹⁵⁰ Důležitým milníkem strany byly Parlamentní volby roku 2010 kdy strana získala 52,73 % hlasů, a tím 227 mandátů, a tak vytvořila vládu se svým koaličním partnerem Křesťanskodemokratickou lidovou stranou (dále „KDNP“). Vládu strana Fidesz vytvořila i po Parlamentních volbách v roce 2014 a 2018.¹⁵¹

4.2.1 Program a stěžejní témata Fidesz

Fidesz prosazuje ve své zemi křesťansko-demokratickou agendu. Sama sebe zařazuje jako středopravou politickou stranu v alianci s KDNP. Strana pevně věří, že Maďarsko jako evropský národ, který může být úspěšné pouze tehdy, budou-li jeho obyvatelé respektovat křesťanské hodnoty jako základ Maďarské kultury a identity a odmítnou-li marxistické a pokrokové ideologie, které chtějí Maďarsko zbavit jeho kořenů. Fidesz považuje rodinu za nejdůležitější základní jednotku

¹⁴⁹ *Zprávy.aktualne.cz: Slovenský soud uznal Mariana Kotlebu vinným v kauze šeků s nacistickou tematikou* [online]. [cit. 13. 2. 2022]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/soud-prvni-instance-na-slovensku-uznal-sefa-krajne-pravicove/r-ff6ffc7a0cb111eb842f0cc47ab5f122/>

¹⁵⁰ *Fidesz.hu: Our History* [online]. [cit. 14. 2. 2022]. Dostupné z: <https://fidesz.hu/int/add-tovabb/our-history>

¹⁵¹ *Wikipedia.org: Fidesz - Maďarská občanská unie* [online]. [cit. 14. 2. 2022]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Fidesz_-_Maďarská_občanská_unie

společnosti, kterou je třeba chránit. Dalším důležitým bodem je téma migrace, u kterého strana zastává silný protiimigrační postoj.¹⁵²

4.2.2 Populistické znaky Fidesz

Fidesz i její předseda Viktor Orbán při definici „lidu“ používají velice silný apel na jednotu národa: *„V jednotě je síla. Jsme jednotní protože věříme ve stejnou věc. V rodinu, v národ, protože věříme v nezávislé Maďarsko. (překlad autora)“*.¹⁵³ Stejně tak apeluje na tradiční křesťanské hodnoty národa: *„Naše maďarská národní kultura, může existovat jen v nás a skrze nás. (překlad autora)“*.¹⁵⁴ Těmito pocity národní jednoty a sdílené křesťanské kultury vytváří morální nadřazenost „lidu“ ve smyslu kdo nejde s námi, jde proti nám: *„Jsme národ, který buduje chrám! (překlad autora)“*.¹⁵⁵

Při definování „elity“ používá Fidesz také biblické výrazy. Staví sebe a „lid“ proti „elitě“ jako Davida proti Goliáši.¹⁵⁶ Roli Goliáše zde hraje levicová opozice Maďarska a EU. Toto postavení výstižně zobrazuje facebookový příspěvek Viktora Orbána: *„V Bruselu musejí pochopit, že komunisti z nás nejsou šťastní. My jsme písek ve stroji. My jsme David, kterému se musí Goliáš vyhnout. (překlad autora)“*.¹⁵⁷

EU jako „elitě“ je připisována snaha o pomalý rozklad Maďarské suverenity, jejího obyvatelstva a jeho hodnot jak skrze migraci, tak skrze navyšování cen: *„Plán*

¹⁵² *Fidesz.hu: Our History* [online]. [cit. 14. 2. 2022]. Dostupné z: <https://fidesz.hu/int/add-tovabb/our-history>

¹⁵³ *Facebook.com: Viktor Orbán* [online]. [cit. 14. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/orbanviktor/posts/423223585841912>

¹⁵⁴ *Facebook.com: FideszHU* [online]. [cit. 14. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/FideszHU/posts/454804936006060>

¹⁵⁵ *Facebook.com: Viktor Orbán* [online]. [cit. 14. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=403948191102785>

¹⁵⁶ *Facebook.com: Viktor Orbán* [online]. [cit. 14. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/orbanviktor/posts/413891073441830>

¹⁵⁷ *Facebook.com: Viktor Orbán* [online]. [cit. 14. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/orbanviktor/posts/422702405894030>

*Bruselu je degradace evropské střední třídy, zvednutí cen energií... (překlad autora)*¹⁵⁸

Nynější levicové opozici je jako „elitě“ vyčítáno vše, co udělali její předchůdci před rokem 1989, a také za své vlády před rokem 2010. Tato období jsou stranou Fidesz označována za nejbolestivější období historie Maďarska: *„Podstatná část levicových politiků byla ve vládě, a to bylo po změně systému nejškodlivější období v maďarské historii. (překlad autora)*¹⁵⁹ Maďarská socialistická strana je tedy vykreslována jako zlo pro obyvatele Maďarska: *„Lhali ve dne v noci. Mrazivá minulost se chce vrátit. (překlad autora)*¹⁶⁰ Návrhy levicové opozice strana Fidesz nebere vůbec v úvahu, jelikož ji nerespektuje: *„Gyurcsányho (maďarský levicový politik) show pokračuje. V roli klauna. (překlad autora)*¹⁶¹

Znakem antiinstitucionálnosti, kterou kabinet Viktora Orbána prosadil, jsou změny v Maďarské Ústavě. Kromě preambule Ústavy, která v sobě vyjadřuje hrdost maďarského národa a jeho vlastní integritu a historický vývoj státu, bylo zasaženo i do pravomocí Ústavního soudu nebo veřejnoprávních médií.¹⁶²

Změna Ústavy zrušila všechna rozhodnutí Ústavního soudu před 1. lednem 2012. Právní následky těchto rozhodnutí trvají, ale rozhodnutím je zrušena možnost Ústavního soudu využívat starší rozsudky jako precedens, tímto změna oslabuje instituci Ústavního soudu. Dále dovoluje pouze veřejnoprávním médiím poskytovat mediální prostor pro předvolební reklamu politických stran. Zde je zřejmé omezení způsobu komunikace pro opoziční politické strany.¹⁶³

¹⁵⁸ Facebook.com: Viktor Orbán [online]. [cit. 14. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/orbanviktor/posts/420987079398896>

¹⁵⁹ Facebook.com: FideszHU [online]. [cit. 14. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/FideszHU/posts/503535391133014>

¹⁶⁰ Facebook.com: Viktor Orbán [online]. [cit. 14. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/orbanviktor/posts/397313918432879>

¹⁶¹ Facebook.com: Viktor Orbán [online]. [cit. 14. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/orbanviktor/posts/399613691536235>

¹⁶² Idnes.cz: Maďaři schválili změnu Ústavy, pocítí ji bezdomovci i gayové [online]. [cit. 14. 2. 2022]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/madarsky-parlament-schalil-zmenu-ustavy.A130311_174650_zahranicni_ert

¹⁶³ Tamtéž

Další změnou, která oslabuje státní instituci, v tomto případě Parlament, je změna volebního zákona, který po roce 2014 snížil počet mandátů z 386 na 199. Vládní odůvodnění takovéto změny bylo v šetření peněz daňových poplatníků. Zákon byl kritizován z důvodu, že byl prosazen vládní stranou Fidesz jako demonstrace síly, a proto je také nazýván zákonem jedné strany. Zákon změnil hranice volebních obvodů a Fidesz byla podezřívána z tzv. gerrymanderingu, tedy účelového překreslování těchto hranic s cílem zvýhodnit sebe sama. Příkladem je koncentrace voličů Fidesz v jednom obvodu, který se pak stane největším obvodem, což zapříčiní zvýhodnění vítězné strany v zisku mandátů.¹⁶⁴

Krise, jak bylo popsáno výše, je připisována EU a levicové opozici. Na facebookovém profilu Viktora Orbána je jeho sledujícím stále připomínána migrační krize, před kterou Maďarsko brání Evropu: „*Miliony migrantů znamenají hrozbu. Když bráníme sebe, chráníme i Evropu. (překlad autora)*“.¹⁶⁵ Hrozba migrace je tedy vykreslována jako potenciální, protože ji Maďarsko se svou vládou zvládá: „*Chraňme hranice. Zastavme migraci. (překlad autora)*“¹⁶⁶

4.2.3 Vyhodnocení Fidesz

Fidesz „lid“ definuje s apelem na křesťanské a národní hodnoty. Problém nastává při vylučování ostatních politických subjektů, které označuje jako „elity“, z politické debaty, jak se projevilo v kritice levicové opozice, nebo v použití rétoriky tvrdého euroskepticismu na facebookovém profilu Fidesz. O maďarská straně Fidesz by se dalo říct, že populismus používá velice silně s ohledem na svou národně konzervativní ideologii. Avšak nejvíce známá je strana Fidesz pro svou populistickou změnu Ústavy. Důležité je také zmínit, že strana neutilizovala

¹⁶⁴ ČESKÁ, Tereza. Maďarsko Parlamentní volby 2014. *Parlamentní institut*. Vybraná témata [online]. [cit. 14. 2. 2022]. ISSN 2533-414X. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=99700>

¹⁶⁵ Facebook.com: Viktor Orbán [online]. [cit. 14. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/orbanviktor/posts/391954515635486>

¹⁶⁶ Facebook.com: Viktor Orbán [online]. [cit. 14. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/orbanviktor/posts/452287182935552>

populismus od svého počátku. Kampaň na populistickém základě se objevila až po roce 2010.¹⁶⁷

4.3 Polsko – Právo a spravedlnost

Polská strana Právo a spravedlnost (dále „PiS“), která se hlásí k Polským tradicím, byla založena bratry Kaczyńskými, roku 2001. Tragickou událostí pro Polsko a předsedu strany PiS Jarosława Kaczyńského bylo letecké neštěstí kdy v roce 2010 na palubě letadla zahynul jeho bratr, tehdejší prezident Lech Kaczyński se svou manželkou a dalšími čelními politiky a vojáky Polska.¹⁶⁸

Důležitým milníkem byl pro stranu rok 2015, kdy kandidát PiS na prezidenta Polské republiky Andrzej Duda vyhrál prezidentské volby s 51,55 % hlasů a Právo a spravedlnost vyhrálo parlamentní volby s 37,58 % hlasů a ziskem 235 mandátů v Sejmu (dolní komora Parlamentu) a 61 mandátů v Senátu. Jako jediná tedy získala absolutní většinu v obou komorách od pádu komunismu.¹⁶⁹

4.3.1 Program a stěžejní témata PiS

Dle prohlášení strany je jejím ideologickým jádrem respekt k neodmyslitelné a nezcizitelné důstojnosti každého člověka. Strana uznává morální hodnoty polského tradicionalismu: *„Náš vlastní suverénní národní stát je pro nás klíčovou hodnotou, protože bez něj nelze realizovat jiné hodnoty... (překlad autora)“*.¹⁷⁰

PiS je pro silnou roli státu: *„Potřebujeme posílit náš stát a demokracii v Polsku, bez nich nebudeme schopni dosáhnout našich zásadních cílů. (překlad autora)“*. Strana usiluje o demokratický a suverénní stát dodržující zákon, a zároveň výkonný stát, který zajistí přežití a rozkvět polským rodinám: *„Takový stát je možný, pokud se budeme rozvíjet jako národ, společenství svobodných Poláků,*

¹⁶⁷ MÜLLER, Jan-Werner. *Co je to populismus*. Filadelfie: University of Pennsylvania Press, 2016. ISBN 978-80-7438-183-6.

¹⁶⁸ *Pis.org.pl: Historia partii* [online]. [cit. 17. 2. 2022]. Dostupné z: <http://pis.org.pl/partia/historia-partii>

¹⁶⁹ Tamtéž

¹⁷⁰ *Pis.org.pl: Prawo i Sprawiedliwość* [online]. [cit. 17. 2. 2022]. Dostupné z: <http://pis.org.pl/partia/prawo-i-sprawiedliwosc>

*společenství polských rodin, ekonomický organismus, politický subjekt a kulturní model. (překlad autora)*¹⁷¹

4.3.2 Populistické znaky PiS

Polská strana PiS definuje „lid“ velice širokými pojmy jako národ nebo stát: „*Polsko je společným dobrem všech občanů. Těch kdo nám jej dali a těch, kterým jej předáme dále. (překlad autora)*“.¹⁷² Konkrétnější definice „lidu“ a „elity“ se nachází ve facebookových příspěvcích, kde strana popisuje stranu Koalicja Obywatelska (Občanská koalice), která vůči „lidu“ zaujímá antagonistický postoj. PiS této straně připisuje nenávistné slogany ve formě přímé řeči jako: „*Ted' se zabýváme potlačením Polského lidu*“, „*Trestat Poláky*“ nebo „*Likvidovat hranice*“ (překlad autora).¹⁷³ Kaczyński a PiS tvrdí, že „staronová elita“ tvořící alianci postkomunistických a postliberálních sil monopolizovala politickou, ekonomickou a kulturní moc od roku 1989. Podle programu strany je tato negativní „elita“ „*oddána cizím zájmům a projevuje, nechut'... vůči polskému státu a podezřívavý postoj k národu. (překlad autora)*“. Tato „elita“ musí být nahrazena tím, co PiS nazývá „kontraelitou“, tedy souborem skupin přidružených k PiS oddaných prosazování národních zájmů.¹⁷⁴

Ohledně znaku antiinstitucionálnosti Polská strana PiS krátce po volbách v roce 2015 začala prosazovat reformu polského soudnictví, kvůli které došlo k omezení nezávislosti soudů. Strana snížila věk odchodu soudců Nejvyššího soudu

¹⁷¹ Tamtéž

¹⁷² *Pis.org.pl: Dokumenty oraz pliki* [online]. [cit. 17. 2. 2022]. Dostupné z: <http://pis.org.pl/dokumenty>

¹⁷³ *Facebook.com: Prawo i Sprawiedliwość* [online]. [cit. 17. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/pisorgpl/posts/424021679084902>

Facebook.com: Prawo i Sprawiedliwość [online]. [cit. 17. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/pisorgpl/posts/423906049096465>

Facebook.com: Prawo i Sprawiedliwość [online]. [cit. 17. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/pisorgpl/posts/423795072440896>

¹⁷⁴ BILL, Stanley. Counter-Elite Populism and Civil Society in Poland: PiS's Strategies of Elite Replacement. *East European Politics and Societies* [online]. 2020, roč. 36, č. 1. [cit. 17. 2. 2022]. ISSN 0888-3254. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0888325420950800>

do důchodu, aby na tuto pozici dosadila své vybrané osoby.¹⁷⁵ Dále reforma založila disciplinární komoru Nejvyššího soudu, která umožňuje trestat soudce Nejvyššího soudu kritizující justiční reformu. Disciplinární komora neposkytuje záruky nestrannosti a nezávislosti a zejména není chráněna před vlivem polské zákonodárné a výkonné moci, tedy hlavně PiS.¹⁷⁶

Proklamace krize lze vidět v interpretaci programových prohlášení politického soupeře PiS tedy strany Občanské koalice „*Likvidace polské armády. Likvidace nemocnic. (překlad autora)*“.¹⁷⁷ Tomuto politickému soupeři je také dávána za vinu obrana současného daňového nastavení, které je výhodné pro určité privilegované skupiny.¹⁷⁸ Strana PiS, ale také říká opak. Tvrdí, že krize v podobě Polestu nehrozí, avšak kroky, které vládní strana podniká, tuto krizi mohou způsobit. Reformy, které změnilu podobu soudnictví, vyvolaly debaty právě o možnosti Polestu. Polské obyvatelstvo je v drtivé většině pro EU.¹⁷⁹

4.3.3 Vyhodnocení PiS

K definování „lidu“ PiS používá spíše označení „idealizovaný národ“, jehož součástí jsou všichni občané Polska, než nějakou skupinu s konkrétními čtostmi. Avšak PiS si dává záležet na tom, aby ukázala, jaké „elity“, tzv. aliance postkomunistických a postliberálních sil, škodí Polskému národu. PiS by se tedy dala klasifikovat jako pravicová strana uznávající křesťanské hodnoty, která svou populistickou rétorikou nejvíce prosazuje svou ideologii národního konzervatismu.

¹⁷⁵ Plus.rozhlas.cz: *Luboš Palata: Odsouzení polské soudní reformy ukazuje, proč je dobré mít silný Brusel* [online]. [cit. 14. 2. 2022]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/lubos-palata-odsouzeni-polske-soudni-reformy-ukazuje-proc-je-dobre-miti-silny-7970090>

¹⁷⁶ *Zahranicni.hn.cz: Disciplinární režim polských soudců odporuje právu Evropské unie, rozhodl unijní soud* [online]. [cit. 14. 2. 2022]. Dostupné z: <https://zahranicni.hn.cz/c1-66951800-disciplinari-rezim-polskych-soudcu-odporuje-pravu-evropske-unie-rozhodl-unijni-soud>

¹⁷⁷ *Facebook.com: Prawo i Sprawiedliwość* [online]. [cit. 17. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/pisorgpl/posts/423705275783209>

Facebook.com: Prawo i Sprawiedliwość [online]. [cit. 17. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/pisorgpl/posts/423156315838105>

¹⁷⁸ *Facebook.com: Prawo i Sprawiedliwość* [online]. [cit. 17. 2. 2022]. Dostupné z: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=10157855021857132&id=157458232131

¹⁷⁹ *Euractiv.com: Poland's PiS party is pushing the country towards EU exit, EPP warns* [online]. [cit. 17. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.euractiv.com/section/elections/news/polands-pis-party-is-pushing-the-country-towards-eu-exit-epp-warns/>

PiS je nejvíce známá pro svou antiinstitucionální populistickou soudní reformu. Stejně jako maďarská strana Fidesz, nebyla strana PiS od počátku populistická, populismus se u ní objevil až po volbách v roce 2015.¹⁸⁰

4.4 Vyhodnocení politických uskupení V4

Je zřejmé, že uskupení, která byla uvedena v kapitole „Populismus politických uskupení V4“, mají větší tendenci tíhnout k nacionalismu. Tato uskupení mají společný znak v tom, že vymezují „lid“ skrze svou nacionalistickou nebo národně konzervativní rétoriku, avšak používají velice široké pojmy (např. víra v kulturu, tradice národa, v jednotnost země).

Dehonestace jimi určených „elit“ spočívá převážně v poukazování na jejich chyby, vykreslování jejich názorového smýšlení nebo protichůdnost jejich hodnot k národním hodnotám „lidu“. Tato dehonestace se velice často netýká pouze jednoho tématu, populisté interpretují názor „elity“ např. na měnovou politiku, daně, migraci, EU, NATO, válku apod.

Ukázka nebezpečnosti antiinstitucionálnosti se projevila u dvou zmíněných uskupení, tedy Fidesz a PiS, kterým se podařilo zásadně změnit Ústavy svých států, čímž získala vliv na instituce jako Ústavní soud nebo Parlament, a tím si zajistila svůj déle trvající post u moci. Proklamaci krize používají snad všechna politická uskupení, ale je důležité, kdo je označován za viníka dané krize. Poukazováním na krizi populistická uskupení lépe definují „elity“.

5 Komparace politických uskupení v rámci V4

Ve vybraných politických uskupeních V4 převažuje zastoupení národně konzervativních a nacionalistických celků. Užívání populismu politickými uskupeními právě tohoto druhu je mnohými autory připisováno nejvíce. Právě díky svému zaměření mají tato uskupení velkou tendenci tíhnout k autoritářství a prostřednictvím svého charismatického lídra a své ideologie také k populismu.

¹⁸⁰ MÜLLER, Jan-Werner. *Co je to populismus*. Filadelfie: University of Pennsylvania Press, 2016. ISBN 978-80-7438-183-6.

Populistická uskupení, která více tíhnou k nacionalismu jako SPD, LSNS, Fidesz a PiS, mají větší tendenci dávat velký důraz na definici „lidu“, a u některých populistických uskupení je tohoto důrazu užíváno spíše ojedinele jako u ANO a KSČM.

Definice „lidu“ je samozřejmě u každého uskupení rozdílná s ohledem na jeho ideologii. Mainstreamová pravicová uskupení, která populismus používají spíše jako styl rétoriky, často „lid“ označují obecně jako občany svého státu, národně konzervativní uskupení se odvolávají na národní zájmy, tradice a kulturu, nacionalistická uskupení používají ctnostné hodnoty jako vlastenectví a levicová uskupení morální ctnost „lidu“ zase vidí v jeho nevinnosti.

Avšak společný znak v definici „lidu“ mají vybraná uskupení V4 v užívání velice širokých pojmů. Velkou výhodou v takto širokém vymezení „lidu“ je, že i přes pluralitní společnost se s touto zevšeobecněnou definicí může ztotožnit více občanů. Jinými slovy, čím širěji populistické uskupení vymezí pozitivní vlastnost, kterou skupina „lidu“ pojímá (např. vlastenectví, které si každý jednotlivý občan může vyložit tak, jak mu to vyhovuje), tím více lidí se s ní identifikuje.

V definici „elity“ se stejně jako v definici „lidu“ vybraná uskupení V4 liší s ohledem na svou ideologii. Ta uskupení, které více tíhnou k nacionalismu jako SPD, LSNS, Fidesz a PiS, „elitu“ často definují pomocí nějakých vnějších skupin (např. imigranti, etnická skupina atd.). Jiná uskupení „elitu“ často definují jako určité instituce. Např. u levicových uskupení jsou to instituce nebo určité skupiny, které benefitují z kapitalismu.

Avšak definice „elit“ má u vybraných uskupení V4 společný znak v užším vymezení jimi určených „elit“. „Elitám“ je často připisován škodlivý pohled na svět skrze různé politické otázky. Postoj „elit“ k tématům jako daně, imigrace, EU, NATO, pandemie atd., bývá často populisty vykreslován jako škodlivý pro „lid“. To je pro populisty výhodné v tom, že čím více tématům je dána nálepka škodlivého postoje „elity“ vůči „lidu“, tím více občanů se s ní může ztotožnit jednoduše proto, že u každého občana vyvolávají různá témata rozdílné emoce.

Antiinstitucionálnost se zdá být populistickými uskupeními ČR a SR, tedy SPD, ANO 2011, KSČM a LSNS, použita spíše jako téma k mobilizaci mas. To však

neznamená, že by se tato jejich snaha nedala brát jako nebezpečná, jelikož může způsobit podlamování brzd a protiváh demokratického právního státu. Zatím však tato uskupení nezískala dostatečně silnou podporu voličů díky, které by mohli instituce demokratického systému podlomit jako například v Polsku a Maďarsku stranami Fidesz a PiS.

6 Populismus současných politických uskupení EU

V této kapitole budou popsána vybraná politická uskupení EU. Pro vymezení jejich populistických znaků bude použit jejich volební program a oficiální publikace jako noviny či manifesta, projevy nebo facebookové příspěvky těchto stran nebo jejich hlavních představitelů.

6.1 Francie – Rassemblement national

Rassemblement national – Národní shromáždění (dále „RN“), do roku 2018 Národní fronta, je francouzská krajně pravicová strana, kterou roku 1972 založil Jean-Marie Le Pen a jako její předseda ji vedl do roku 2011, kdy tuto štafetu převzala jeho dcera Marie Le Pen. V roce 2015 strana svému bývalému předsedovi Jean-Marie Le Pen pozastavila členství kvůli jeho kontroverzním výrokům ohledně holokaustu, které se nelíbily hlavně jeho dceři. V reakci na to bývalý předseda svou dceru vydědil.¹⁸¹ Aby se na Národní shromáždění nenazíralo jako na xenofobní stranu, snaží se Marie Le Pen stranu vylíčit jako ochránce francouzské identity a francouzských hodnot. Strana dlouhou dobu prosazovala referendum o odchodu Francie z EU. Roku 2018 však změnila názor a je pro setrvání Francie v EU. Místo referenda chce EU zevnitř restrukturalizovat za pomoci ostatních, stejně smýšlejících stran.¹⁸²

6.1.1 Program a stěžejní témata RN

Velkým tématem Marie Le Pen je národní otázka, tedy „Francie pro Francouze“. Některá politická témata, která by se dala vnímat jako xenofobní nebo rasistická Marie Le Pen prezentuje jako „mýtické“ navrácení Francie. Podle proslavů

¹⁸¹ Seznamzpravy.cz: *Národní fronta Le Penové mění název, chce zapadnout do mainstreamu. Otec šéfky mluví o zradě* [online]. [cit. 18. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/narodni-fronta-le-penove-meni-nazev-chce-zapadnout-do-mainstreamu-otec-sefky-mluvi-o-zrade-48450>

Irozhlas.cz: Jean-Marie Le Pen má pozastavenou činnost ve straně, kterou kdysi zakládal [online]. [cit. 18. 2. 2022]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/jean-marie-le-pen-ma-pozastavenou-cinnost-ve-strane-kerou-kdysi-zakladal_201505050709_mhromadka

¹⁸² Archiv.hn.cz: *Le Penová otočila. Už žádné referendum o frexitu, v Evropské unii chce zůstat a změnit ji spolu s dalšími populistickými stranami* [online]. [cit. 18. 2. 2022]. Dostupné z: <https://archiv.hn.cz/c1-66375420-le-penova-otocila-uz-zadne-referendum-o-frexitu-v-evropske-unii-chce-zustat-a-zmenit-ji-spolu-s-dalsimi-populistickymi-stranami>

a programu Le Pen je ve Francii určitý druh francouzské kultury, která by měla být podpořena, ale kvůli globalizaci se ztrácí. RN by ráda radikálně snížila čísla migrantů ve Francii.

V programu RN pro kandidaturu Marie Le Pen na prezidentský post ve volbách pro rok 2022 se velice často objevuje téma migrace. Velice často je zdůrazňováno referendum, kterým by francouzský lid rozhodl například o zastavení nekontrolované imigrace a snížení počtu migrantů, díky vyhoštění zahraničních ilegálních přistěhovalců, delikventů a zločinců.¹⁸³ Hned druhým bodem programu je zbavit Francii islámu: „*Vymýtit islamistické ideologie a všechny jejich sítě z národního území. (překlad autora)*“.¹⁸⁴

6.1.2 Populistické znaky RN

Jak již naznačuje úvod do programového prohlášení RN, při definování „lidu“ se odvolává na vlastenectví, protiimigrační smýšlení a kulturu francouzských občanů. V programovém bodu ohledně referenda je specificky definován lid jako samotný panovník Francie: „*To je způsobeno zvláštní povahou zákona o referendu: přijímá jej samotný panovník, tedy francouzský lid... (překlad autora)*“.¹⁸⁵

„Lid“ je vykreslován pomocí škodlivého vlivu, který na něj má imigrace. Imigrace je také využito k definici „elity“, tedy vlády Francie, které je připisován pozitivní vztah k migraci: „*Tato nelegální imigrace, proti které se vláda zdaleka nestaví, je ve skutečnosti podporována. (překlad autora)*“.¹⁸⁶

Znak antiinstitucionálnosti lze nalézt v programovém prohlášení v tématech jako vyhlášení referend na otázku imigrace, podmínky pro získání francouzské národnosti a zajištění ochrany francouzské národnosti a identity Francie. Dle svého programového prohlášení spatřuje strana RN výhodu použití referenda v jeho neomezenosti, protože se může vyhlásit na různá témata a protože by jej

¹⁸³ *Mlafrance.fr: 22 Mesures pour 2022* [online]. [cit. 18. 2. 2022]. Dostupné z: <https://mlafrance.fr/programme>

¹⁸⁴ Tamtéž

¹⁸⁵ *Mlafrance.fr: La Famille* [online]. [cit. 18. 2. 2022]. Dostupné z: <https://mlafrance.fr/pdfs/projet-la-famille.pdf>

¹⁸⁶ *Mlafrance.fr: Contrôler L'immigration* [online]. [cit. 18. 2. 2022]. Dostupné z: <https://mlafrance.fr/pdfs/projet-contrôle-de-limmigration.pdf>

nemohla zkoumat Ústavní rada. Jelikož zákon o referendu přijímá samotný panovník Francie, tedy „lid“, žádná autorita nemůže toto rozhodnutí zpochybnit nebo napadnout.¹⁸⁷

Jako krizi strana prohlašuje možný populační růst ve světě. Argumentuje pravděpodobným populačním číslem v roce 2050, které by se mělo blížit k deseti miliardám lidí. Největší nárůst, ale připisuje hlavně Africkému kontinentu a arabským zemím, u kterých by se dle RN měla populace téměř zdvojnásobit. To dle strany povede ke zvýšení migračního tlaku, ohrožení Evropy a hlavně národní celistvosti Francie.¹⁸⁸

6.1.3 Vyhodnocení RN

Rassemblement national díky svému kulturnímu a národnímu apelu definuje „lid“ jako panovníka Francie. Stavěním se vůči určité nepřátelské skupině (jako jsou migranti nebo vyznavači islámského náboženství) rovněž definuje „lid“ z pohledu, kým mu je ubližováno. Taktéž definuje „elitu“, tedy vládu Francie, která svým působením napomáhá rozkvětu zmiňovaných skupin. Strana by se tedy se svou silnou nacionalistickou rétorikou zastupování zájmů idealizovaného národa dala řadit mezi nacionalisticko populistické strany.

6.2 Spojené království – Reform UK

Strana Brexit Party byla založena v roce 2018.¹⁸⁹ Po odchodu Spojeného království (dále „UK“) z EU v roce 2020 byla přejmenována na Reform UK (Reforma Spojeného království).¹⁹⁰ Stranu založili dlouholetý kritik EU a bývalý předseda Strany nezávislosti Spojeného království (dále „UKIP“) Nigel Farage

¹⁸⁷ *Mlafrance.fr: 22 Mesures pour 2022* [online]. [cit. 18. 2. 2022]. Dostupné z: <https://mlafrance.fr/programme>

¹⁸⁸ *Mlafrance.fr: Contrôler L'immigration* [online]. [cit. 18. 2. 2022]. Dostupné z: <https://mlafrance.fr/pdfs/projet-control-de-limmigration.pdf>

¹⁸⁹ *Gov.uk: Reform UK party limited* [online]. [cit. 18. 2. 2022]. Dostupné z: <https://find-and-update.company-information.service.gov.uk/company/11694875>

¹⁹⁰ *Electoralcommission.org.uk: Party registration decisions* [online]. [cit. 18. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.electoralcommission.org.uk/who-we-are-and-what-we-do/party-registration-applications/party-registration-decisions>

a Catherine Blaiklocková s jasným účelem uskutečnit Brexit.¹⁹¹ Obrovskou podporu strana získala od občanů, kteří byli frustrováni ze zpožděné implementace rozhodnutí o referendu z roku 2016 a přáli si opustit EU, aniž by UK zůstalo součástí jednotného trhu EU nebo celní unie. Roku 2019 představila Brexit Party své návrhy pro tzv. všeobecné volby v UK. Zahrnovaly širokou škálu politických oblastí včetně daní, reformní politiky, přistěhovalectví a životního prostředí.¹⁹²

6.2.1 Program a stěžejní témata Reform UK

V roce 2019 strana představila své manifesto „Smlouva s lidmi“ (ang. *Contract with the people*). Kvůli třem a půl roku čekání na dohodu o vystoupení UK z EU, se stal klíčovým bod o uskutečnění tzv. čistého Brexitu, tedy Brexitu bez dohody UK s EU.¹⁹³ Avšak strana chtěla uskutečnit Brexit nejen z důvodu odchodu z EU, ale také za účelem nastolení politické reformy, a to v podobě reformy volebního systému, zrušení nevolené Sněmovny lordů nebo reformy Nejvyššího soudu: „*Soudci, kteří hrají roli v politice, musí podléhat politické kontrole. (překlad autora)*“. Strana se zavázala vyzdvihnout občanskou iniciativu a umožnit lidem vyvolávat referenda. Brexit party definovala čistý Brexit jako kontrolu vlastní národní bezpečnosti a hranic, aniž by se UK zapletla do integrované obrany EU a diskriminační imigrační politiky.¹⁹⁴ Stagnaci mezd a růst rozdílů v dovednostech zaměstnanců chtěla strana vyřešit zavedením spravedlivého bodového systému, který je slepý vůči etnickému původu.¹⁹⁵

6.2.2 Populistické znaky Reform UK

Definici „lidu“ nejlépe vystihl proslov Nigela Farage k výsledkům historicky významného referenda, které rozhodlo o vystoupení UK z EU. Farage výsledek tohoto referenda označil jako „*vítězství skutečných lidí, vítězství obyčejných lidí,*

¹⁹¹ Gov.uk: *Reform UK party limited* [online]. [cit. 18. 2. 2022]. Dostupné z: <https://find-and-update.company-information.service.gov.uk/company/11694875>

¹⁹² Thebrexitparty.org: *Contract with the people* [online]. [cit. 18. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.thebrexitparty.org/wp-content/uploads/2019/11/Contract-With-The-People.pdf>

¹⁹³ Tamtéž

¹⁹⁴ Tamtéž

¹⁹⁵ Tamtéž

vítězství slušných lidí... (překlad autora)". Výsledky referenda byly 51,9 % pro vystoupení a 48,1 % pro zachování členství. Svým výrokem tak Nigel Farage vyloučil 48 % britských občanů, kteří byli proti vystoupení z EU jakožto řádných členů politické komunity.¹⁹⁶

Je zřejmé, že jako „elitu“ strana definovala danou instituci, kterou chtěla opustit, tedy EU. Jako „elity“ také identifikovala strany (Tories, Labour party), které dle ní bránili „lidu“ v jeho rozhodnutí odejít z EU: *„Tyto dvě strany plné kariérních politiků, ovlivněné velkými penězi a politiky, nám to (Brexit, pozn. autora) prostě nikdy nedodají. Snaží se vybudovat koalici politiků proti lidem. (překlad autora)“*.¹⁹⁷ Nejlépe definici „lidu“ a „elit“ a jejich vzájemný vztah popisoval Farage v mnoha svých projevech: *„Oni jsou koalice politiků proti lidu. Dovolte mi, abych vám řekl, že my jsme lid. Brexitová strana je lid... (překlad autora)“*.¹⁹⁸

Strana velice silně hájila referendum o vystoupení z EU, které považovala za vyjádření vůle „lidu“, a zavázala se vyzdvihnout občanskou iniciativu a umožnit „lidu“ vyvolávat referenda o dalších otázkách. Jako antiinstitucionální znaky by se daly vnímat body v manifestu ohledně politické revoluce, jak ji strana nazvala. Konkrétně se jedná o body jako zrušení nevolené instituce Sněmovny lordů (Horní komora Parlamentu Spojeného království) nebo reforma Nejvyššího soudu, díky které by soudci, kteří jsou politicky ovlivněni, podléhali politické kontrole.¹⁹⁹

Uváděním krize dle strany bylo neuskutečnění čistého Brexitu. Strana považovala dobu, kdy se vyjednávala dohoda o vystoupení UK z EU za krizovou: *„Přechodné*

¹⁹⁶ Nigel Farage: *This will be a victory for real people* [online]. Londýn: CNN media company, vysíláno dne 24. 6. 2016. 2,5 minuty. [cit. 18. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=k-KolaQhNSQ>

Bbc.co.uk: EU Referendum Results [online]. [cit. 18. 2. 2022]. Dostupné z: https://www.bbc.co.uk/news/politics/eu_referendum/results

MÜLLER, Jan-Werner. *Co je to populismus*. Filadelfie: University of Pennsylvania Press, 2016. ISBN 978-80-7438-183-6.

¹⁹⁷ *Theguardian.com: Rage, rapture and pure populism: on the road with Nigel Farage* [online]. [cit. 18. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/politics/2019/may/19/nigel-farage-brexite-party-on-the-road-populism>

¹⁹⁸ Tamtéž

¹⁹⁹ *Thebrexitparty.org: Contract with the people* [online]. [cit. 18. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.thebrexitparty.org/wp-content/uploads/2019/11/Contract-With-The-People.pdf>

*období je velmi vážná past. Bude to trvat další 3 roky nebo víc, budeme muset platit miliardy a miliardy liber. (překlad autora)*²⁰⁰ Proto byla zastáncem jediné Brexitu bez dohody.

6.2.3 Vyhodnocení Reform UK

Nigel Farage prohlásil, že Brexit party se neliší od strany UKIP politicky, tedy euroskeptickou a pravicovou ideologií, pouze personálním obsazením.²⁰¹ První politika strany, která nesouvisela s Brexitem, byla oznámena více než půl roku po jejím založení. Návrh se týkal přeměnění společnosti Britská ocel (ang. British Steel) na společnost částečně vlastněnou dělníky, což bylo nazváno jako „*hybrid konzervativní a labouristické politiky (překlad autora)*“.²⁰² Brexit party by se tedy ve svém počátku dala považovat za identitárně populistickou jednoduše proto, že byla vytvořena za jediným účelem, a to odchod Británie z EU což propagovala pomocí populistické rétoriky.

6.3 Německo – Alternative für Deutschland

Alternative für Deutschland – Alternativa pro Německo (dále „AfD“) je krajně pravicová strana, která je známá svými postoji vůči EU a imigraci v Německu.²⁰³ AfD byla založena v roce 2013 Gaulandem, Luckem a bývalými členy Křesťanskodemokratické unie Německa.²⁰⁴ AfD se hlásí k německé Leitkultur, která je jak strana definuje založena na hodnotách křesťanství, antiky, humanismu a osvícenství, kromě německého jazyka zahrnuje i německé zvyky a tradice

²⁰⁰ Facebook.com: *Reform UK* [online]. [cit. 17. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/230416667843105/photos/a.271166190434819/399177207633716>

²⁰¹ Theguardian.com: *Nigel Farage says Brexit party won't take money from Arron Banks* [online]. [cit. 18. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/politics/2019/apr/12/former-ukip-leader-nigel-farage-says-his-brexite-party-wont-take-money-from-arron-banks>

²⁰² Theguardian.com: *Brexit party plans 'John Lewis-style' rescue of British Steel* [online]. [cit. 18. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/politics/2019/jun/04/brexit-party-plans-john-lewis-style-rescue-of-british-steel>

²⁰³ ARZHEIMER, Kai. *The AfD: Finally a Successful Right-Wing Populist Eurosceptic Party for Germany?* [online]. [cit. 18. 2. 2022]. Dostupné z: <http://repository.essex.ac.uk/14030/1/afd-right-wing-populist-eurosceptic-germany.pdf>

²⁰⁴ KESSEL, Stijn Van. *Populist parties in Europe* [online]. Londýn: Springer, 2015. [cit. 19. 2. 2022]. ISBN 978-1-137-41410-6. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=IOMTBwAAQBAJ>

a intelektuální a kulturní dějiny.²⁰⁵ Ve svých prvních volbách v roce 2013 se strana nedostala přes 5% klauzuli. V prvních letech své existence se strana prezentovala jako ekonomicky liberální a konzervativní hnutí a zastávce měkkého euroskepticismu. Následně se na pravolevém dělení posunula doprava a rozšířila svou politiku tak, aby zahrnovala nesouhlas s imigrací, islámem a EU.²⁰⁶

6.3.1 Program a stěžejní témata AfD

AfD se ve svém manifestu označuje jako liberální a konzervativní strana. První bod manifesta se dotýká demokracie a základních hodnot strany. Strana prosazuje zavedení referend podle švýcarského modelu a je proti islámskému náboženství, které vidí jako nepřítele právního řádu a demokracie Německa. Přestože uznává existenci muslimů, kteří žijí podle německého zákona, stále vnímá islám jako nebezpečné náboženství. Je také pro zákaz zahalování celého těla na veřejných prostranstvích, tedy nošení burky nebo nikábu. Strana odmítá EU jako centralizovaný federální stát, místo toho je pro navrácení v Hospodářskou a měnovou unii založenou na společných zájmech a sestávající se ze suverénních, ale volně propojených národních států.²⁰⁷

6.3.2 Populistické znaky AfD

Určení „lidu“ měla strana už ve svém sloganu „My jsme lid“ (něm. Wir sind das Volk). „Lid“ je jednoduše definován jako „německý lid“, který sdílí stejný jazyk, kulturní dědictví a tradice.

AfD je znepokojena německou vládní institucí, která si dle strany vybuodovala silnou nezávislou existenci: „*Rozdělení pravomocí již neodpovídá základním zákonům o dělbě moci. (překlad autora)*“. Strana tak tuto instituci definuje jako zákulisní malou a mocnou „elitu“ v rámci politických stran, která je zodpovědná

²⁰⁵ Cdn.afd.tools: *Manifesto for Germany* [online]. [cit. 19. 2. 2022]. Dostupné z: https://cdn.afd.tools/wp-content/uploads/sites/111/2017/04/2017-04-12_afd-grundsatzprogramm-englisch_web.pdf

²⁰⁶ Cnbc.com: *Germany's far-right AfD party: 5 things you need to know* [online]. [cit. 19. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.cnbc.com/2017/09/25/germany-far-right-afd-party-5-things-you-need-to-know.html>

²⁰⁷ Cdn.afd.tools: *Manifesto for Germany* [online]. [cit. 19. 2. 2022]. Dostupné z: https://cdn.afd.tools/wp-content/uploads/sites/111/2017/04/2017-04-12_afd-grundsatzprogramm-englisch_web.pdf

za scestný vývoj Německa za poslední desetiletí. „Elita“ je definována jako politická třída kariérních politiků, jejichž hlavním zájmem je udržet si vlastní mocenskou základnu, postavení a materiální blahobyť.²⁰⁸

Za znak antiinstitucionálnosti by se dalo považovat zavedení referend v Německu podle švýcarského modelu, kromě toho by samotní voliči mohli iniciovat nové návrhy zákonů. Dle strany by měl mít „německý lid“ právo hlasovat o zákonech přijatých parlamentem. Je dokonce zdůrazňováno, že by toto opatření mělo na Parlament omezující a zmírňující účinek. Podle tohoto modelu je předpokládáno, že pouze se souhlasem „lidu“ by bylo možné měnit Ústavu, tedy že jen „lid“ by mohl iniciovat změnu Ústavy a uzavírat mezinárodní smlouvy.²⁰⁹

Prohlašování krize je podobné jako u francouzské strany RN. Strana argumentuje nárůstem populace na Africkém kontinentu a v arabsko-muslimských zemích. Strana předpokládá, že zvýšení populace na 10 miliard do roku 2050 bude mít za následek větší vlny migrace a snížení poměru německé populace, a tak postupné ztracení německé kultury. Strana považuje multikulturalismus za ohrožení výtobytků německé kultury: *„Multikultura je nekultura. AfD nedovolí, aby Německo ztratilo svou kulturní tvář kvůli nepochopené toleranci. (překlad autora)“*.²¹⁰

6.3.3 Vyhodnocení AfD

Ve straně AfD je kladen silný důraz na vlastenectví, německý jazyk a kulturu, které je nutné chránit před imigrací, islámem a EU. S ohledem na své postoje by se strana dala definovat jako nacionalisticko populistická kvůli svému spoléhání na rozdělení společnosti „my proti nim“, tedy „německý lid proti migraci, islámu a EU“. I přes svou nacionalistickou rétoriku je jejich program doplněn i o širší nenacionalistickou politickou agendu.

²⁰⁸ Tamtéž

²⁰⁹ Tamtéž

²¹⁰ Tamtéž

Závěr

Populismus je aktuální celosvětové téma. Jeho proměnlivý charakter způsobuje ve společnosti často nesprávné posouzení toho, co je a není populistické a kdo je a není populistou. V teoretické části bylo představeno více pohledů na pojem populismus. Co se dá říct s jistotou je, že u každého pohledu hraje důležitou roli rozdělení společnosti na „lid“ a „elity“. Nejčastěji používaná definice populismu jako ideologie „tenkého středu“, se kterou se pojí významné znaky populismu, tedy antipluralitnost, zevšeobecňování a morální rozdělení na „lid“ a „elitu“, pomáhá k lepšímu pochopení častého napojení populismu na jiné ideologie.

Pomocí možného dělení populistických uskupení na identitární a parciální, mainstreamové a neortodoxní, pravicové a levicové, lze lépe pochopit rozsah a podobu užití populismu těmito uskupeními, a to buď v umírněné formě občasně populistické rétoriky, nebo přímého zakomponování populismu do jádra jejich ideologie.

Populisté opravdu adresují skutečné problémy společnosti, někdy jsou ale tyto problémy záměrně vyvolávány promyšlenou formou komunikace. Velice často jsou skrze charismatického lídra dramatizovány komplikované problémy společnosti, na které jsou nabízena jednoduchá řešení. Vzhledem k síle populismu mobilizovat masy a radikálnější postojům některých populistických uskupení by si postavení populismu vedle pojmů jako extremismus a terorismus určitě zasloužilo podrobnější zpracování.

Z vybraných politických uskupení byla většina z nich vyhodnocena jako populistická. Výjimku tvoří ODS a ČSSD, které populismus používají spíše ojediněle jako styl rétoriky, oproti ostatním uskupením, které mají populismus ve své ideologii více zakotvený. Toto zakotvení je zřejmé u uskupení, která více tíhnou k nacionalismu jako SPD, LSNS, Fidesz a PiS. Tyto strany totiž rozdělují společnost do vztahu „my proti nim“. Zmíněné strany by se daly postavit vedle vybraných uskupení EU jako RN a AfD, které jsou podobného rázu ve své tendenci k nacionalismu a také rozdělování společnosti pomocí černobílého vidění. Proto jim bylo u jejich vyhodnocení přiděleno označení nacionalisticko populistická uskupení.

Uskupení, které mělo populismus jako jádro své stranické ideologie byla ve svém počátku vyhodnocena strana Brexit Party, jelikož byla vytvořena pro jediný účel, a to uskutečnit odchod UK z EU, který prosazovala ryzím populismem. Také hnutí ANO 2011, které se považuje za hnutí pro všechny, bylo vyhodnoceno jako identitárně populistické, protože nezastává ucelenou ideologii, a jak bylo ukázáno ve volbách v roce 2021, nabídne lidem to, co chtějí slyšet. V mobilizaci mas byla výjimkou strana KSČM, jelikož tato strana užívá spíše svou ideologii, než přítomnost charismatického lídra, která se projevuje u výše zmíněných stran.

Zmíněná populistická uskupení sice vzhledem ke svým ideologiím používala formu a rozsah populismu rozdílně, ale společnou tendenci mají v definici „lidu“, tedy v užívání všeobecných pojmů, a naopak u „elit“ často v podrobnějším výkladu postoje „elit“ k mnoha problémům, které jsou interpretovány jako krize.

Je tedy populismus nebezpečný? Na tuto otázku může navázat další otázka. O jakém druhu a míře populismu je řeč? Vrozená bojovnost populismu a zploštění rozdílů společnosti, které je v populismu zapotřebí, jej dělá přinejmenším alarmujícím. Pro to, aby se dal nazvat nebezpečným, jsou zapotřebí informace o daném politickém uskupení, které jej používá, a kontext, ve kterém jej používá. Některá populistická uskupení jsou velice nebezpečná, například jsou násilná proti jimi vybraným skupinám obyvatel a toto násilí se například odehrává ve společnosti se slabými institucemi. Na druhé straně jsou tu uskupení, která se opravdu chtějí zbavit korupce a svou politiku provádí bez charismatického lídra a populistickou rétorikou pouze chtějí podnítit podporu veřejnosti a vytvořit reformu pro boj s korupcí. Populismus je určitě alarmující a v určitých souvislostech může být opravdu nebezpečný.

Seznam použité literatury

Knižní zdroje

1. BABIŠ, Andrej. O čem sním, když náhodou spím. Praha: vlastní nakladatel, 2017. ISBN 978-80-270-3448-2.
2. BABIŠ, Andrej. Sdílejte, než to zakážou!. Praha: ANO 2011, 2021. ISBN 978-80-11-00009-7.
3. BASTL, Martin et al. Krajiní pravice a krajiní levice v ČR. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3797-3.
4. BERGMANN, Eirikur. Neo-nationalism: The Rise of Nativist Populism. Reykjavik: Palgrave Macmillan, 2020. ISBN 978-3-030-41772-7.
5. DANICS, Štefan a Ladislava TEJCHMANOVÁ. Extremismus, radikalismus, populismus a euroskepticismus. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2016. ISBN 978-80-7452-122-5.
6. GOODWYN, Lawrence. Democratic Promise: The Populist Moment in America. New York: Oxford University Press, 1976. ISBN 9780195019964.
7. KYSELKA, Jan a kolektiv. Populismus v demokratickém právním státě: hrozba nebo výzva?. Praha: Leges, s. r. o., 2019. ISBN 978-80-7502-402-2.
8. LACLAU, Ernesto. On Populist Reason. Londýn: Verso, 2005. ISBN 1-85984-651-3.
9. MOUNK, Yascha. Lid versus demokracie. Praha: Prostor, 2019. ISBN 978-80-7260-420-3.
10. MÜLLER, Jan-Werner. Co je to populismus. Filadelfie: University of Pennsylvania Press, 2016. ISBN 978-80-7438-183-6.

Zákonná úprava

1. Zákon č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu

Elektronické zdroje

1. Anobudelip.cz: ANO – Volební program [online]. [cit. 7. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.anobudelip.cz/file/edee/2021/ano-volebni-program.pdf>
2. Archiv.hn.cz: Le Penová otočila. Už žádné referendum o frexitu, v Evropské unii chce zůstat a změnit ji spolu s dalšími populistickými stranami [online]. [cit. 18. 2. 2022]. Dostupné z: <https://archiv.hn.cz/c1-66375420-le-penova-otocila-uz-zadne-referendum-o-frexitu-v-evropske-unii-chce-zustat-a-zmenit-ji-spolu-s-dalsimi-populistickymi-stranami>
3. ARZHEIMER, Kai. The AfD: Finally a Successful Right-Wing Populist Eurosceptic Party for Germany? [online]. [cit. 18. 2. 2022]. Dostupné z: <http://repository.essex.ac.uk/14030/1/afd-right-wing-populist-eurosceptic-germany.pdf>
4. ASLANIDIS, Paris. Is Populism an Ideology? A Refutation and a New Perspective. Political studies [online]. 2015, roč. 64, č. 1. [cit. 30. 1. 2022]. ISSN 1467-9248. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1111/1467-9248.12224>
5. Bbc.co.uk: EU Referendum Results [online]. [cit. 18. 2. 2022]. Dostupné z: https://www.bbc.co.uk/news/politics/eu_referendum/results
6. BILL, Stanley. Counter-Elite Populism and Civil Society in Poland: PiS's Strategies of Elite Replacement. East European Politics and Societies [online]. 2020 roč. 36, č. 1. [cit. 17. 2. 2022]. ISSN 0888-3254. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0888325420950800>
7. BOBBA, Giuliano a Nicolas HUBÉ. Populism and the Politicization of the COVID-19 Crisis in Europe [online]. Cham: Palgrave Macmillan, 2021. [cit. 6. 2. 2022]. ISBN 978-3-030-66011-6. Dostupné z: https://books.google.cz/books/about/Populism_and_the_Politicization_of_the_C.html?id=pfggEAAAQBAJ
8. Brainyquote.com: Viktor Orban Quotes [online]. [cit. 6. 2. 2022]. Dostupné z: https://www.brainyquote.com/authors/viktor-orban-quotes_2

9. Cdn.afd.tools: Manifesto for Germany [online]. [cit. 19. 2. 2022]. Dostupné z: https://cdn.afd.tools/wp-content/uploads/sites/111/2017/04/2017-04-12_afd-grundsatzprogramm-englisch_web.pdf
10. cnbc.com: Germany's far-right AfD party: 5 things you need to know [online]. [cit. 19. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.cnbc.com/2017/09/25/germany-far-right-afd-party-5-things-you-need-to-know.html>
11. Cssd.cz: Už vám dorazily do schránek naše volební noviny? [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.cssd.cz/aktualne/aktuality/uz-vam-dorazily-do-schranek-nase-volebni-noviny/>
12. Csis.org: Covid-19 Reshapes the Future [online]. [cit. 6. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.csis.org/analysis/covid-19-reshapes-future>
13. Ct24.ceskatelevize.cz: „Jsme radikální hnutí.“ Okamura má novou stranu SPD [online]. [cit. 5. 2. 2022]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1537546-jsme-radikalni-hnuti-okamura-ma-novou-stranu-spd>
14. ČESKÁ, Tereza. Maďarsko Parlamentní volby 2014. Parlamentní institut: Vybraná témata [online]. [cit. 14. 2. 2022]. ISSN 2533-414X. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=99700>
15. Dictionary.Cambridge.org: Party [online]. [cit. 23. 11. 2021]. Dostupné z: <http://Dictionary.cambridge.org>
16. Dictionary.cambridge.org: Demagogy [online]. [cit. 6. 2. 2022]. Dostupné z: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/demagogy>
17. Ec.europa.eu: Record number of over 1.2 million first time asylum seekers registered in 2015 [online]. [cit. 6. 2. 2022]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7203832/3-04032016-AP-EN.pdf/790eba01-381c-4163-bcd2-a54959b99ed6>
18. Echo.24: ANO je pravicová strana se sociálním cítěním, řekl Babiš [online]. [cit. 7. 2. 2022]. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/w6Ux7/ano-je-pravicova-strana-se-socialnim-citenim-rekl-babis>

19. Electoralcommission.org.uk: Party registration decisions [online]. [cit. 18. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.electoralcommission.org.uk/who-we-are-and-what-we-do/party-registration-applications/party-registration-decisions>
20. Euractiv.com: Poland's PiS party is pushing the country towards EU exit, EPP warns [online]. [cit. 17. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.euractiv.com/section/elections/news/polands-pis-party-is-pushing-the-country-towards-eu-exit-epp-warns/>
21. Facebook.com: Andrej Babiš [online]. [cit. 7. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/AndrejBabis>
22. Facebook.com: Andrej Babiš [online]. [cit. 7. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/AndrejBabis/posts/2351991951604102>
23. Facebook.com: Andrej Babiš [online]. [cit. 7. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/watch/?ref=saved&v=625667951774188>
24. Facebook.com: Andrej Babiš [online]. [cit. 7. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/watch/?ref=saved&v=912903589635846>
25. Facebook.com: Andrej Babiš [online]. [cit. 7. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/watch/?ref=saved&v=625667951774188>
26. Facebook.com: Andrej Babiš [online]. [cit. 7. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/watch/?ref=saved&v=548374762902620>
27. Facebook.com: Andrej Babiš [online]. [cit. 7. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/watch/?ref=saved&v=912903589635846>
28. Facebook.com: Andrej Babiš [online]. [cit. 7. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/AndrejBabis/posts/2352758151527482>
29. Facebook.com: Andrej Babiš [online]. [cit. 7. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/AndrejBabis/posts/2352759288194035>
30. Facebook.com: Andrej Babiš [online]. [cit. 7. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/AndrejBabis/posts/2352768858193078>

31. Facebook.com: Andrej Babiš [online]. [cit. 7. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/AndrejBabis/posts/2352765811526716>
32. Facebook.com: Andrej Babiš [online]. [cit. 7. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/AndrejBabis/posts/2366803413456289>
33. Facebook.com: FideszHU [online]. [cit. 14. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/FideszHU/posts/454804936006060>
34. Facebook.com: FideszHU [online]. [cit. 14. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/FideszHU/posts/503535391133014>
35. Facebook.com: Jan Hamáček [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/watch/?ref=saved&v=361616835701583>
36. Facebook.com: Jan Hamáček [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/hamacekjan/posts/419500622866883>
37. Facebook.com: Jan Hamáček [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/watch/?ref=saved&v=280202893828305>
38. Facebook.com: ODS – Občanská demokratická strana [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/ods.cz/videos/649822373090116>
39. Facebook.com: ODS – Občanská demokratická strana [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/ods.cz/videos/1272361956542140>
40. Facebook.com: ODS – Občanská demokratická strana [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/ods.cz/posts/10159671935452700>
41. Facebook.com: Petr Fiala [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/petr.fiala1964/posts/4470657149681800>
42. Facebook.com: Petr Fiala [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/petr.fiala1964/posts/4455326107881571>
43. Facebook.com: Prawo i Sprawiedliwość [online]. [cit. 17. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/pisorgpl/posts/423705275783209>

44. Facebook.com: Prawo i Sprawiedliwość [online]. [cit. 17. 2. 2022].
Dostępne z: <https://www.facebook.com/pisorgpl/posts/423156315838105>
45. Facebook.com: Prawo i Sprawiedliwość [online]. [cit. 17. 2. 2022].
Dostępne z: <https://www.facebook.com/pisorgpl/posts/424021679084902>
46. Facebook.com: Prawo i Sprawiedliwość [online]. [cit. 17. 2. 2022].
Dostępne z: <https://www.facebook.com/pisorgpl/posts/423906049096465>
47. Facebook.com: Prawo i Sprawiedliwość [online]. [cit. 17. 2. 2022].
Dostępne z: <https://www.facebook.com/pisorgpl/posts/423795072440896>
48. Facebook.com: Prawo i Sprawiedliwość [online]. [cit. 17. 2. 2022].
Dostępne z:
[https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=10157855021857132
&id=157458232131](https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=10157855021857132&id=157458232131)
49. Facebook.com: Reform UK [online]. [cit. 17. 2. 2022]. Dostępne z:
[https://www.facebook.com/230416667843105/photos/a.271166190434819/
399177207633716](https://www.facebook.com/230416667843105/photos/a.271166190434819/399177207633716)
50. Facebook.com: Tomio Okamura – SPD [online]. [cit. 5. 2. 2022]. Dostępne z:
<https://www.facebook.com/tomio.cz/posts/4862964313714345>
51. Facebook.com: Tomio Okamura – SPD [online]. [cit. 5. 2. 2022]. Dostępne z:
<https://www.facebook.com/tomio.cz/posts/4869933299684113>
52. Facebook.com: Tomio Okamura – SPD [online]. [cit. 5. 2. 2022]. Dostępne z:
<https://www.facebook.com/tomio.cz/posts/4850349361642507>
53. Facebook.com: Tomio Okamura – SPD [online]. [cit. 5. 2. 2022]. Dostępne z:
<https://www.facebook.com/tomio.cz/posts/4839716116039165>
54. Facebook.com: Tomio Okamura – SPD [online]. [cit. 5. 2. 2022]. Dostępne z:
<https://www.facebook.com/tomio.cz/posts/4839716116039165>
55. Facebook.com: Tomio Okamura – SPD [online]. [cit. 5. 2. 2022]. Dostępne z:
<https://www.facebook.com/tomio.cz/posts/4839699709374139>
56. Facebook.com: Tomio Okamura – SPD [online]. [cit. 5. 2. 2022]. Dostępne z:
<https://www.facebook.com/tomio.cz/posts/4839700999374010>

57. Facebook.com: Tomio Okamura – SPD [online]. [cit. 5. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/tomio.cz/posts/4876364322374344>
58. Facebook.com: Tomio Okamura – SPD [online]. [cit. 5. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/tomio.cz/posts/4877090585635051>
59. Facebook.com: Tomio Okamura – SPD [online]. [cit. 5. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/tomio.cz/posts/4849383578405752>
60. Facebook.com: Tomio Okamura – SPD [online]. [cit. 5. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/tomio.cz/posts/4826860710658039>
61. Facebook.com: Tomio Okamura – SPD [online]. [cit. 5. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/tomio.cz/posts/4843568538987256>
62. Facebook.com: Viktor Orbán [online]. [cit. 14. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/orbanviktor/posts/391954515635486>
63. Facebook.com: Viktor Orbán [online]. [cit. 14. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/orbanviktor/posts/452287182935552>
64. Facebook.com: Viktor Orbán [online]. [cit. 14. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/orbanviktor/posts/423223585841912>
65. Facebook.com: Viktor Orbán [online]. [cit. 14. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=403948191102785>
66. Facebook.com: Viktor Orbán [online]. [cit. 14. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/orbanviktor/posts/413891073441830>
67. Facebook.com: Viktor Orbán [online]. [cit. 14. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/orbanviktor/posts/422702405894030>
68. Facebook.com: Viktor Orbán [online]. [cit. 14. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/orbanviktor/posts/420987079398896>
69. Facebook.com: Viktor Orbán [online]. [cit. 14. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/orbanviktor/posts/397313918432879>
70. Facebook.com: Viktor Orbán [online]. [cit. 14. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/orbanviktor/posts/399613691536235>

71. Facebook.com: Vojtěch Filip [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/vojtech.filip.politik/posts/858950814981392>
72. Facebook.com: Vojtěch Filip [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/vojtech.filip.politik/posts/861832078026599>
73. Fidesz.hu: Our History [online]. [cit. 14. 2. 2022]. Dostupné z: <https://fidesz.hu/int/add-tovabb/our-history>
74. Gov.uk: Reform UK party limited [online]. [cit. 18. 2. 2022]. Dostupné z: <https://find-and-update.company-information.service.gov.uk/company/11694875>
75. HARAMBAM, Jaron a Stef AUPERS. From the unbelievable to the undeniable: Epistemological pluralism, or how conspiracy theorists legitimate their extraordinary truth claims. European Journal of Cultural Studies [online]. 2019, roč. 24, č. 4. [cit. 6. 2. 2022]. ISSN 1460-3551. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1367549419886045>
76. Irozhlas.cz: Jean-Marie Le Pen má pozastavenou činnost ve straně, kterou kdysi zakládal [online]. [cit. 18. 2. 2022]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/jean-marie-le-pen-ma-pozastavenou-cinnost-ve-strane-kterou-kdysi-zakladal_201505050709_mhromadka
77. Idnes.cz: Maďaři schválili změnu Ústavy, pocítí ji bezdomovci i gayové [online]. [cit. 14. 2. 2022]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/madarsky-parlament-schalil-zmenu-ustavy.A130311_174650_zahranicni_ert
78. Idnes.cz: Okamura vystoupil z Úsvitu, zakládá hnutí Svoboda a přímá demokracie [online]. [cit. 5. 2. 2022]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/okamura-opustil-usvit-zaklada-hnuti-svoboda-a-prima-demokracie.A150505_101715_domaci_hv
79. Idnes.cz: Okamurova SPD zaujme jen extrémně nespokojené voliče, shodují se experti [online]. [cit. 7. 2. 2022]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/okamura-pritahne-extremne-nespokojene-volice-shoduji-se-politologove.A150616_190158_domaci_san

80. KESSEL, Stijn Van. Poopulist arties in Europe [online]. Londýn: Springer, 2015. [cit. 19. 2. 2022]. ISBN 978-1-137-41410-6 Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=IOMTBwAAQBAJ&pg=PT61&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
81. KOLMAN, Petr. Je SPD extrémní pravice? A je to vůbec pravice?. Listy [online]. 2018, roč. 1, č. 1. [cit. 5. 2. 2022]. ISSN 1210-1222. Dostupné z: <http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=181&clanek=011849>
82. Kotlebovci – Ľudová strana Naše Slovensko. Stupňujúca agresivita osadníkov si vyžaduje odvážne riešenie!. Noviny Ľudovej strany naše Slovensko [online] 2020, roč. 3, č. 1. [cit. 13. 2. 2022]. Dostupné z: <http://kotlebovci.sk/wp-content/uploads/2021/05/noviny-rocnik-3-cislo-1.pdf>
83. Kotlebovci – Ľudová strana Naše Slovensko. Stupňujúca agresivita osadníkov si vyžaduje odvážne riešenie!. Noviny Ľudovej strany naše Slovensko [online]. 2020, roč. 4, č. 1-2. [cit. 13. 2. 2022]. Dostupné z: <http://kotlebovci.sk/wp-content/uploads/2021/05/noviny-rocnik-4-cislo-1-2.pdf>
84. Kotlebovci – Ľudová strana Naše Slovensko. Stupňujúca agresivita osadníkov si vyžaduje odvážne riešenie!. Noviny Ľudovej strany naše Slovensko [online]. 2020, roč. 4, č. 3. [cit. 13. 2. 2022]. Dostupné z: <http://kotlebovci.sk/wp-content/uploads/2021/11/noviny-rocnik-4-cislo-3.pdf>
85. Kotlebovci – Ľudová strana Naše Slovensko. Stupňujúca agresivita osadníkov si vyžaduje odvážne riešenie!. Noviny Ľudovej strany naše Slovensko [online] 2020, roč. 3, č. 3-4. [cit. 13. 2. 2022]. Dostupné z: <http://kotlebovci.sk/wp-content/uploads/2021/05/noviny-rocnik-3-cislo-3-4.pdf>
86. Kotlebovci.sk: Desatoro ĽS Naše Slovensko [online]. [cit. 13. 2. 2022]. Dostupné z: <http://kotlebovci.sk/program/>
87. Kotlebovci.sk: Kto sme a čo chceme [online]. [cit. 13. 2. 2022]. Dostupné z: <http://kotlebovci.sk/kto-sme-a-co-chceme/>

88. Kscm.cz: Stanovy Komunistické strany Čech a Moravy [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: https://www.kscm.cz/sites/default/files/soubory/Stanovy/stanovy_kscm_2016.pdf
89. Lexico.com: Populism [online]. [cit. 30. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.lexico.com/definition/populism>
90. Mlafrance.fr: 22 Mesures pour 2022 [online]. [cit. 18. 2. 2022]. Dostupné z: <https://mlafrance.fr/programme>
91. Mlafrance.fr: La Famille [online]. [cit. 18. 2. 2022]. Dostupné z: <https://mlafrance.fr/pdfs/projet-la-famille.pdf>
92. Mlafrance.fr: Contrôler L'immigration [online]. [cit. 18. 2. 2022]. Dostupné z: <https://mlafrance.fr/pdfs/projet-controle-de-limmigration.pdf>
93. Mlafrance.fr: Contrôler L'immigration [online]. [cit. 18. 2. 2022]. Dostupné z: <https://mlafrance.fr/pdfs/projet-controle-de-limmigration.pdf>
94. MORELOCK, Jeremiah. Critical Theory and Authoritarian Populism. [online]. Londýn: Jstor.org, 2018 [cit. 5. 2. 2022]. ISBN 978-1-912656-05-9. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/j.ctv9hvtcf.7?seq=1#metadata_info_tab_contents
95. MUDDE, Cas. Cristóbal Rovira KALTWASSER. Exclusionary vs Inclusionary Populism: Comparing Contemporary Europe and Latin America. Government and Opposition [online]. 2012, roč. 48, č. 2. [cit. 30. 1. 2022]. ISSN 14777053. Dostupné z: <https://www.cambridge.org/core/journals/government-and-opposition/article/exclusionary-vs-inclusionary-populism-comparing-contemporary-europe-and-latin-america/AAB33C1316BE16B8E4DE229519362E27>
96. MUDDE, Cas a Cristóbal R. KALTWASSER. Populism: A Very Short Introduction [online]. New York: Oxford University Press, 2017. [cit. 5. 2. 2022]. ISBN 9780190234904. Dostupné z: <https://books.google.cz/books/about/Populism.html?id=KHquDQAAQBAJ>

97. Muni.cz: Kdo rozhoduje v českých politických stranách? Vzestup nových politických podnikatelů ve srovnávací perspektivě [online]. [cit. 7. 2. 2022]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cepsr/article/view/4415/3475>
98. Mvcr.cz: Extremismus [online]. [cit. 6. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/co-je-extremismus.aspx>
99. Mvcr.cz: Rejstřík politických stran a politických hnutí [online]. [cit. 7. 2. 2022]. Dostupné z: https://aplikace.mvcr.cz/seznam-politickyh-stran/Vypis_Rejstrik.aspx?id=368
100. Mvcr.cz: Terorismus [online]. [cit. 6. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/definice-pojmu-terorismus.aspx>
101. Ministerstvo vnitra ČR. Zpráva o projevech extremismu a předsudečné nenávisti na území České republiky v roce 2019. Praha [online]. [cit. 7. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/extremismus-vyrocnizpravy-o-extremismu-a-strategie-boje-proti-extremismu.aspx>
102. Mvcr.cz: Rejstřík politických stran a politických hnutí [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: https://aplikace.mvcr.cz/seznam-politickyh-stran/Vypis_Rejstrik.aspx?id=99
103. News.un.org: Mediterranean: sharp drop in crossings in 2018 and Spain at the top of arrivals (UNHCR) [online]. [cit. 6. 2. 2022]. Dostupné z: <https://news.un.org/fr/story/2019/01/1032962>
104. Nigel Farage: This will be a victory for real people [online]. Londýn: CNN media company, vysíláno dne 24. 6. 2016. 2,5 minut [cit. 18. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=k-KolaQhNSQ>
105. Novinky.cz: Babiš chce začít jednat o zrušení Senátu, je prý zbytečný a drahý [online]. [cit. 7. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/babis-chce-zacit-jednat-o-zruseni-senatu-je-pry-zbytecny-a-drahy-40011640>
106. Ods.cz: Základní informace o Občanské demokratické straně [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.ods.cz/o-nas>

107. Parlamentnilisty.cz: KSČM ubývají členové a stoupá jejich věkový průměr [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/KSCM-ubyvaji-clenove-a-stoupa-jejich-vekovy-prumer-232765>
108. Parties-and-elections.eu: Parties and Elections in Europe [online]. [12. 2. 2022]. Dostupné z: <http://www.parties-and-elections.eu/czechia.html>
109. Pis.org.pl: Dokumenty oraz pliki [online]. [cit. 17. 2. 2022]. Dostupné z: <http://pis.org.pl/dokumenty>
110. Pis.org.pl: Historia partii [online]. [cit. 17. 2. 2022]. Dostupné z: <http://pis.org.pl/partia/historia-partii>
111. Pis.org.pl: Prawo i Sprawiedliwość [online]. [cit. 17. 2. 2022]. Dostupné z: <http://pis.org.pl/partia/prawo-i-sprawiedliwosc>
112. Plus.rozhlas.cz: Luboš Palata: Odsouzení polské soudní reformy ukazuje, proč je dobré mít silný Brusel [online]. [cit. 14. 2. 2022]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/lubos-palata-odsouzeni-polske-soudni-reformy-ukazuje-proc-je-dobre-miti-silny-7970090>
113. POP-ELECHES, Grigore. Throwing Out The Bums: Protest Voting and Unorthodox Parties after Communism. World Politics [online]. [cit. 27. 11. 2021]. ISSN 00438871. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/40646200?seq=1#metadata_info_tab_contents
114. Seznamzpravy.cz: Národní fronta Le Penové mění název, chce zapadnout do mainstreamu. Otec šéfky mluví o zradě [online]. [cit. 18. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/narodni-fronta-le-penove-meni-nazev-chce-zapadnout-do-mainstreamu-otec-sefky-mluvi-o-zrade-48450>
115. Seznamzpravy.cz: První český terorista poprvé promluvil [online]. [cit. 6. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/jsem-vlastenec-ne-terorista-jaromir-balda-je-z-vezeni-doma-a-promluvil-169016>
116. SILVIA Bruno Castanho, Federico VEGETTI a Levente LITTVAY. The Elite Is Up to Something: Exploring the Relation Between Populism and Belief in

- Conspiracy Theories. *Swiss Political Science Review* [online]. 2017, roč. 23, č. 4. [cit. 6. 2. 2022]. ISSN 1662-6370. Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/spsr.12270>
117. SOTIROPOULOS, Dimitri. The Backsliding of Democracy in Today's Greece [online]. Friedrich Ebert Stiftung, 2018. [cit. 30. 1. 2022]. ISBN 978-618-83305-2-8. Dostupné z: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/athen/15078.pdf>
118. Spd.cz: Politický dlouhodobý program SPD [online]. [cit. 5. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.spd.cz/program-vypis/>
119. ŠEVČÍK, Jan. Pravicové politické strany na Slovensku po roce 1990. Olomouc, 2018. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, Katedra společenských věd. Vedoucí práce Mgr. David Hampl, Ph.D. [cit. 13. 2. 2022]. Dostupné z: https://theses.cz/id/ii6gbq/Jan_evk_-_DP.pdf?zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dsametová%20revoluce%26start%3D72
120. Teraz.sk: Prečo súd zakázal Kotlebovu Slovenskú pospolitosť? [online]. [cit. 13. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.teraz.sk/slovensko/sud-zakazal-kotlebovu-slovensku-pospolit/186579-clanok.html>
121. The Andrea Mitchell Center for the Study of Democracy: Populism in the Twenty-First Century: An Illiberal Democratic Response to Undemocratic Liberalism [online]. [cit. 23. 11. 2021]. Dostupné z: <https://www.sas.upenn.edu/andrea-mitchell-center/cas-mudde-populism-twenty-first-century>
122. thebrexitparty.org: Contract with the people [online]. [cit. 18. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.thebrexitparty.org/wp-content/uploads/2019/11/Contract-With-The-People.pdf>
123. Theguardian.com: Rage, rapture and pure populism: on the road with Nigel Farage [online]. [cit. 18. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/politics/2019/may/19/nigel-farage-brexit-party-on-the-road-populism>

124. Theguardian.com: Nigel Farage says Brexit party won't take money from Arron Banks [online]. [cit. 18. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/politics/2019/apr/12/former-ukip-leader-nigel-farage-says-his-brexit-party-wont-take-money-from-arron-banks>
125. Theguardian.com: Brexit party plans 'John Lewis-style' rescue of British Steel [online]. [cit. 18. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/politics/2019/jun/04/brexit-party-plans-john-lewis-style-rescue-of-british-steel>
126. VEGRICHOVÁ, Barbora. Extremismus a společnost: 2. [online]. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017. [cit. 6. 2. 2022]. ISBN 978-80-7380-665-1. Dostupné z: <https://www.levna-knihovna.cz/book/read-book/1020>
127. Vláda.cz: Přímá volba prezidenta [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/prima-volba-prezidenta--78534>
128. Volby.cz: Výsledky voleb a referend [online]. [cit. 5. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.volby.cz>
129. Volby.cz: Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 8.10.-9.10.2021 [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/ps2021/ps2?xjazyk=CZ>
130. VRŠECKÝ, Zdeněk. Analýza ideologických východisek vybrané politické strany v rámci českého stranického systému – ČSSD. Plzeň, 2016. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta filozofická. Vedoucí práce PhDr. Petr Krčál, Ph.D. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://otik.uk.zcu.cz/bitstream/11025/22810/1/Bakalarska%20prace%20-%20Zdenek%20Vrsecky.pdf>
131. Vuesdeurope.eu: European migration policy and the rise of populism [online]. [cit. 6. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.vuesdeurope.eu/en/news/migration-and-the-rise-of-populism-how-closely-related-are-they/>
132. Who.int: WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 - 11 March 2020 [online]. [cit. 6. 2. 2022]. Dostupné z:

- <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>
133. Web.archive.org: Program „Naděje pro ČR“ [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20061012133111/http://www.kscm.cz/index.asp?thema=2679&category=>
134. Wikipedia.org: Fidesz - Maďarská občanská unie [online]. [cit. 14. 2. 2022]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Fidesz_-_Maďarská_občanská_unie
135. Wikipedia.org: Kotlebovci – Ľudová strana Naše Slovensko [online]. [cit. 13. 2. 2022]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Kotlebovci_-_Ľudová_strana_Naše_Slovensko
136. Zahranicni.hn.cz: Disciplinární režim polských soudců odporuje právu Evropské unie, rozhodl unijní soud [online]. [cit. 14. 2. 2022]. Dostupné z: <https://zahranicni.hn.cz/c1-66951800-disciplinarni-rezim-polskych-soudcu-odporuje-pravu-evropske-unie-rozhodl-unijni-soud>
137. Zpravy.aktualne.cz: Slovenský soud uznal Mariana Kotlebu vinným v kauze šeků s nacistickou tematikou [online]. [cit. 13. 2. 2022]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/soud-prvni-instance-na-slovensku-uznal-sefa-krajne-pravicove/r~ff6ffc7a0cb111eb842f0cc47ab5f122/>
138. 2021.programydovoleb.cz: ANO Priority [online]. [cit. 7. 2. 2022]. Dostupné z: <https://2021.programydovoleb.cz/strana/ano-2011/priority>
139. 2021.programydovoleb.cz: ČSSD Priority [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://2021.programydovoleb.cz/strana/ceska-strana-socialne-demokraticka/priority>
140. 2021.programydovoleb.cz: KSČM Priority [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://2021.programydovoleb.cz/strana/komunisticka-strana-cech-a-moravy/priority>
141. 2021.programydovoleb.cz: KSČM Volební program [online]. [cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://2021.programydovoleb.cz/strana/komunisticka-strana-cech-a-moravy/volebni-program>

142. 2021.programydovoleb.cz: SPOLU Priority [online]. [cit. 12. 2. 2022].
Dostupné z: <https://2021.programydovoleb.cz/strana/spolu-ods-kducsl-top09/priority>
143. 2021.programydovoleb.cz: SPOLU Volební program [online].
[cit. 12. 2. 2022]. Dostupné z: <https://2021.programydovoleb.cz/strana/spolu-ods-kducsl-top09/volebni-program>

Seznam použitých zkratk

AfD	Alternativa pro Německo
ang.	anglicky
atd.	a tak dále
ČR	Česká republika
ČSSD	Česká strana sociální demokracie
EU	Evropská unie
KDNP	Křesťanskodemokratická lidová strana
KSČM	Komunistická strana Čech a Moravy
lat.	latinsky
LSNS	Lidová strana Naše Slovensko
MVČR	Ministerstvo vnitra České republiky
např.	například
něm.	německy
ODS	Občanská demokratická strana
PiS	Právo a spravedlnost
RN	Národní shromáždění
SPD	Svoboda a přímá demokracie
SR	Slovenská republika
tzn.	to znamená
UK	Spojené království Velké Británie a Severního Irska
UKIP	Strana nezávislosti Spojeného království
V4	Visegradská skupina